

Factsheets begrotingsprogramma's

Colofon

Rekenkamer Den Haag

Leden

- de heer Watze de Boer, voorzitter
- mevrouw Ing Yoe Tan (tot 1 mei 2014)
- de heer Pieter Welp (tot 1 mei 2014)
- mevrouw Pauline Reeuwijk (per 1 mei 2014)
- de heer Wicher Schönau (per 1 mei 2014)

Aan deze factsheets hebben meegewerkt

- Mirjam Swarte, secretaris Rekenkamer
- Thijs Bosma, senior onderzoeker

Contactgegevens

Rekenkamer Den Haag
Postbus 19157
2500 CD Den Haag
Telefoon 070 - 353 20 48
www.rekenkamerdenhaag.nl

Bezoekadres

Stadhuis
Spui 70
2511 BT Den Haag

Datum

7 mei 2014

Copyright

De informatie, inclusief beeldmerken, logo's en fotomateriaal zijn wettelijk beschermd. Niets uit de teksten of grafische voorstellingen uit deze publicatie van Rekenkamer Den Haag mag zonder schriftelijke toestemming van Rekenkamer Den Haag worden verspreid en/ of verveelvoudigd. Gebruik van de informatie voor persoonlijke doeleinden is toegestaan. Citeren is alleen toegestaan met bronvermelding.

Inhoud

Aanleiding	4
Toelichting	4
3. Dienstverlening en Stadsdelen	5
4. Openbare orde en Veiligheid	7
5. Cultuur	9
6. Onderwijs	11
7. Integratie en Krachtwijken	14
8. Werk en Inkomen	16
9. Sociale voorziening en Armoedebestrijding	18
10. Programma Jeugd en Gezin	20
11. Leefomgeving	22
12. Economie	24
13. Sport	26
14. Media/ ICT in de stad, Monumenten en Archeologie	28
15. Maatschappelijke ondersteuning	29
16. Volksgezondheid en zorg	31
17. Verkeer	33
18. Wonen	35
19. Ruimtelijke ordening en Gebiedsontwikkeling	37
20. Milieu en Duurzaamheid	39
21. Citymarketing en Internationale stad	41
22. Financiën	43

Aanleiding

In maart 2014 is, na de gemeenteraadsverkiezingen, een nieuwe raadsperiode aangevangen. Voor een aanzienlijk deel van de raadsleden geldt dat zij ‘nieuw’ zijn, zij zijn in vorige perioden niet eerder raadslid geweest. Teneinde de raad, aan het begin van de nieuwe periode, te helpen snel wegwijs te worden op een groot aantal beleidsterreinen heeft de rekenkamer deze factsheets opgesteld.

De factsheets¹ geven, per begrotingsprogramma, zicht op het geld, het gemeentelijk beleid, actuele ontwikkelingen (indien van toepassing), en relevante onderzoeksrapporten van de Rekenkamer Den Haag en anderen.

Begrotingscyclus en topindicatoren

Het budgetrecht van de raad, als hoogste bestuursorgaan van de gemeente, komt onder andere tot uiting bij de behandeling en vaststelling van begroting (bepalen doelen en geld) en jaarverslag (controleren).

Voor de raadsperiode 2010-2014 werd tussen raad en college overeengekomen een systeem van zogenaamde topindicatoren te hanteren, waarmee de ontwikkelingen voor elk begrotingsprogramma op hoofdlijnen worden gevolgd. Voorbeelden van topindicatoren zijn ‘de tevredenheid van burgers over de dienstverlening door de gemeente’ of ‘het aantal arbeidsplaatsen’. In het rapport ‘Meten is weten? – indicatoren in begroting en verantwoording’ dat de rekenkamer in december 2013 uitbracht is de werking van dit systeem nader onderzocht. De rekenkamer deed aanbevelingen hoe het systeem verbeterd kan worden: meer duidelijkheid over doelstellingen, het beperken van tussentijdse veranderingen van indicatoren, en aandacht voor controle op juistheid. Daarmee wordt de raad beter toegerust te controleren of het college de afgesproken doelen bereikt.

De rekeningencommissie heeft in het overdrachtsdocument aan haar opvolger eveneens geadviseerd over de topindicatoren. Het is aan deze raad 2014-2018 om te bepalen of en zo ja hoe men indicatoren wil inzetten. Ook in die discussie kunnen de factsheets als hulpmiddel dienen.

Werken met de factsheets

Op 21 mei 2014 organiseert de rekenkamer een werkbijeenkomst voor alle raadsleden, waarin de gebruiksmogelijkheden van de factsheets gezamenlijk worden besproken.

De rekenkamer beoogt met de factsheets bij te dragen aan de kaderstellende en controlerende taken van de gemeenteraad.

Toelichting

De basis voor de factsheets is de (geamendeerde) Programmabegroting 2014-2017 ([RIS 264145](#), inclusief de nummering van de begrotingsprogramma’s). Alleen voor de beleidsinhoudelijke begrotingsprogramma’s is een factsheet opgesteld. Ook de financiële kengetallen zijn overgenomen uit de geamendeerde programmabegroting 2014-2017. Voor de weergave van verstrekte subsidies is gebruik gemaakt van het [online subsidieregister 2013](#).

Waar in de tekst geen bronvermelding is opgenomen, is de bron de Programmabegroting 2014-2017.

De mogelijkheid bestaat dat in de eerste programmabegroting die deze raad krijgt voorgelegd (Programmabegroting 2015-2018) de indeling van de begrotingsprogramma’s op onderdelen gewijzigd is. De verwachting is dat de wijzigingen beperkt blijven en daarmee de gebruikswaarde van de factsheets overeind blijft.

¹ Bij het aantreden van de Tweede Kamer in 2012 publiceerde de Algemene Rekenkamer de ‘Vooropname 2012’ waarbij voor 37 onderwerpen in factsheets de stand van zaken en de relevante onderzoeken zijn opgenomen, als instrument voor de waakzaamheid van de kamerleden. De rekenkamer heeft zich hierdoor laten inspireren.

3. Dienstverlening en Stadsdelen

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 14,8		
lasten	€ 63,3		
saldo	-€ 48,6	verleend	€ 5,9

Gemeentelijk beleid

De gemeente concentreert de dienstverlening sinds 2011 in de Dienst Publieks Zaken (DPZ). Ambities zijn vastgelegd in het Masterplan Dienstverlening 2012 – 2015 ([RIS 181618](#), december 2011): in 2015 geeft 90% van de Hagenaars een 7 of hoger voor de dienstverlening. Dienstverlening gebeurt via de drie kanalen www.denhaag.nl (click), het centrale telefoonnummer 14070 (call) en de balies op de stadsdeelkantoren (face), in 2015 moet 60% van de transacties tussen gemeente en burger digitaal gebeuren. De vierde halfjaarlijkse voortgangsrapportage over dit Masterplan verscheen in januari 2014 ([RIS 269425](#)). Hoofddlijn: de klanttevredenheid is gestegen ten opzichte van de nulmeting in 2012 (84% van de klanten geeft volgens deze rapportage in 2013 een 7 of hoger), maar blijft nog achter bij de ambities (87% in 2013).²

Stadsdeelkantoren

De raad heeft in de [verordening op de stadsdeelorganisatie](#) vastgelegd op welke wijze de stadsdelen zijn ingericht en worden bestuurd (laatst gewijzigd op 20 april 2011, RIS 180183). Stadsdeelplannen worden met bewoners opgesteld en door de raad vastgesteld (laatste vaststelling december 2011, plannen 2012-2015: [RIS 181736](#)).

Elk stadsdeel heeft budgetten voor investeringen in (beheer) openbare ruimte, ondersteuning van bewonersorganisaties en subsidie van bewonersinitiatieven op het gebied van leefbaarheid en bewonersparticipatie (2014: respectievelijk 5,6 mln, 0,1 mln en 8,1 mln). Voor 2013 en 2014 is daarnaast een ‘versnellingsimpuls’ in de stadsdelen beschikbaar gesteld van € 14,1 miljoen, waarvan Schilderswijk, Laak en Mariahoeve een relatief groter deel hebben gekregen ([RIS 260165](#)).

Onderzoek/ publicaties

Onderzoek telefonische dienstverlening: [Hallo Den Haag, kunt u mij helpen?](#), juli 2013 (Rekenkamer Den Haag, RIS 259680).

70% van de mensen is tevreden over de telefonische dienstverlening van de gemeente via het Klantcontactcentrum (KCC). In de andere gevallen wordt het KCC ervaren als een extra schakel en belemmering, vooral door problemen in de samenwerking tussen DPZ en andere diensten. Zodra een burger doorverwezen wordt ontstaat het risico dat hij of zij verdwaalt en niet goed verder geholpen wordt. De rekenkamer beveelt onder meer betere samenwerking aan, meer regie voor het KCC over het klantcontact, het aanstellen van accountmanagers dienstverlening en het instellen van casemanagers die burgers met complexere vragen of problemen ‘bij de hand nemen’ door de gemeentelijke organisatie. De gemeenteraad heeft de aanbevelingen van de rekenkamer overgenomen op 28 november 2013 ([RIS 267292](#)).

Onderzoek subsidie: [Van uitgaven naar uitkomsten](#), december 2011 (Rekenkamer Den Haag, RIS 181562)

Uit een onderzoek naar de subsidies verleend in 2009 blijkt dat niet altijd duidelijk is met welk beleidsdoel subsidies worden verleend. Ook heeft de gemeente weinig zicht op de bereikte resultaten. Veelal is er alleen zicht op de besteding van het geld en de geleverde prestaties, maar niet op de kwaliteit daarvan en in hoeverre het beoogde effect er ook mee wordt bereikt. Den Haag gaf in 2009 meer dan 400 miljoen uit via subsidies.

² De klanttevredenheid wordt hier gemeten aan de hand van cijfers met betrekking tot de klanttevredenheid over het contact met de afdeling burgerzaken (paspoorten en dergelijke) uit de [Stadsenquête](#). Ambitie niveau 2013 is naar programmabegroting 2014-2017, topindicator Dienstverlening, p. 42.

De rekenkamer pleit onder meer voor meer duidelijkheid over het te bereiken beleidsdoel en een betere evaluatie en het invoeren voor subsidie arrangementen, waarbij de mate van verantwoording wijzigt naarmate het bedrag hoger wordt. In februari 2014 is de nieuwe Algemene Subsidie Verordening vastgesteld. Hierin is het systeem van subsidiearrangementen overgenomen. De gemeente publiceert sinds 2013 jaarlijks een overzicht van verstrekte subsidies op internet. In dit Subsidieregister is opgenomen in het kader van welk begrotingsprogramma en welke doelstelling een subsidie is toegekend.

[Bewonersonderzoek Den Haag 2013](#) (de [Stadsenquête](#))

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. De uitkomsten voor het onderwerp dienstverlening vormden tot 2013 de belangrijkste bron voor de beoordeling van de klanttevredenheid in het kader van het Masterplan dienstverlening (voor meting na 2013, zie hieronder). Van de respondenten die recent contact hadden met de gemeente gaf 73% een 7 of hoger voor de dienstverlening.

[Monitor klanttevredenheid](#) (Gemeente Den Haag en Ipsos/ Synovate , vanaf 2013).

Publicatie uitkomsten in voortgangsrapportage Masterplan dienstverlening. 4^e VGR, januari 2014, [RIS 269425](#): in februari 2013 is gestart met een continu klanttevredenheidsonderzoek. De klanttevredenheid, het percentage klanten dat een 7 of hoger geeft voor de dienstverlening, is volgens de eerste resultaten: call (85%), face (95%) en click (83%). Doelstelling uit het Masterplan dienstverlening is 90% tevreden burgers.

[Jaarverslag 2013, Ombudsman Den Haag](#) (april 2014). De Ombudsman richt zich ook in dit jaarverslag op het belang van een goed contact tussen gemeente en burger. Persoonlijk contact is belangrijk en juist die vorm komt steeds minder voor ten opzichte van contact via internet, email en telefoon. Burgers zijn over het algemeen zeer tevreden over de online dienstverlening, maar juist bij complexere problemen mist de Ombudsman een persoonlijker benadering. Het komt regelmatig voor dat het contact met de Ombudsman het eerste persoonlijke contact is voor de burger, terwijl terugbelafspraken gemaakt door de gemeente niet nagekomen worden of reacties uitblijven op digitale meldingen. De Ombudsman waarschuwt dat dit niet een voorbode mag zijn voor de uitvoering van de decentralisaties in het sociaal domein.

4. Openbare orde en Veiligheid

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 5,8		
lasten	€ 65,9		
saldo	-€ 60,0	verleend	€ 1,7

Actuele situatie

Het grootste gedeelte van de uitgaven in dit programma heeft betrekking op de brandweer, met € 44 mln. Voor het handhaven van de openbare orde en veiligheid geeft de gemeente ongeveer € 22 mln per jaar uit (programmabegroting 2014-2017). De gemeente is financieel een kleine speler op het gebied van veiligheid ten opzichte van de politie, die per jaar ongeveer € 250 mln uitgeeft aan de veiligheid in Den Haag³. Sinds 1 januari 2013 heeft Nederland één landelijk politiekorps met 10 regionale eenheden. De burgemeester van Den Haag is aangewezen als regioburgemeester; gesprekspartner voor de leiding van de regionale eenheid en de minister waar het gaat over het beleid voor de regio. De gemeentelijke Integrale Veiligheidsplannen (IVP, zie hieronder) vormen de basis voor het regionale beleid van de politie.

Gemeentelijk beleid

Het Haags Integraal Veiligheids Plan (IVP) is vastgesteld in juni 2012 ([RIS 247393](#)) en gaat uit van een inzet op veiligheid langs drie sporen:

- 1) het aanpakken van zware en veel voorkomende criminaliteit, met een sterke focus op specifieke delicten en/ of dadergroepen. Heeft onder meer betrekking op overvallen en woninginbraak.
- 2) een gebieds-/ groeps-/ persoonsgerichte aanpak. Jeugdgroepen worden allemaal en integraal aangepakt, onder anderen in samenwerking met straat- en gezinscoaches. Prioritering gebeurt binnen de driehoek (zie hieronder). Er wordt ter bestrijding van ernstige overlast gebruik gemaakt van mogelijkheden uit de [Wet maatregelen bestrijding voetbalvandalisme en ernstige overlast](#) (7 juli 2010, ook ‘overlastwet’ genoemd) waarmee bijvoorbeeld overlastgevers een gebiedsverbod kunnen krijgen voor een bepaalde periode, zoals tijdens oud en nieuw.
- 3) een stevige aanpak van georganiseerde criminaliteit, waaronder prostitutie en mensenhandel, hennepteelt en inzet op bedrijfsfraude en bijvoorbeeld illegale prostitutie met het Haags Economisch Interventie Team (HEIT).

Per spoor zijn concrete ambities neergelegd, zoals ‘daling aantal straatroven met tenminste 10%’. In ‘stand van zaken ambities IVP’ wordt aangegeven dat alle ambities voorsnog worden gehaald ([RIS 266232](#), oktober 2013). De stand van zaken van de veiligheid in de wijken wordt jaarlijks aan de gemeenteraad gezonden in de vorm van een ‘veiligheidskaart’ (zie ook onderzoek ‘Veiligheid in de woonomgeving’ hieronder).

Er is samenhang met het beleid voor handhaving in de openbare ruimte ‘Handhaven op Haagse Hoogte’ ([RIS 180710](#)), onderdeel van het programma Leefomgeving, dat wordt uitgevoerd door toezichthouders en buitengewoon opsporingsambtenaren (Boa’s).

De burgemeester voert in de zogenaamde ‘driehoek’ met de politie en de officier van justitie overleg over lokale prioriteiten en criminaliteitsbestrijding.

Binnen de gemeente wordt gestuurd op stadsdeelniveau. Er is de Bestuurlijke Stuurgroep Veiligheid en Leefbaarheidshandhaving, over de inzet per stadsdeel op hoofdlijnen, die ook gaat over samenhang met inzet handhavers openbare ruimte. De stuurgroep komt tweemaandelijks bijeen en bestaat uit de burgemeester, wethouder Financiën en Stadsbeheer, wethouder Onderwijs en Deconcentratie, de hoofdofficier van justitie en de korpschef van de politie. Stuurgroep doet één keer per jaar scan leefbaarheid/veiligheid per stadsdeel en baseert daarop de prioriteiten voor de inzet.

Daarnaast is er per stadsdeel een Veiligheidsoverleg op uitvoeringsniveau: bureauchef van politie, stadsdeeldirecteur, accounthouder Openbare Orde en Veiligheid (OOV), teamchefs handhavingsteams Dienst stadsbeheer (DSB) en vertegenwoordigers van het OM. Onderwerp is de integrale en probleemgerichte aanpak van leefbaarheidshandhaving in het stadsdeel.

³ Naar: [Veiligheid in de woonomgeving](#), onderzoek Rekenkamer Den Haag 2011, p.8.

Onderzoek/ publicaties

Onderzoek veiligheid: [Veiligheid in de woonomgeving](#) (Rekenkamer Den Haag, juni 2010).

De rekenkamer concludeerde dat de veiligheid per stadsdeel verschilt, terwijl het beleid op stedelijk niveau werd bepaald, en introduceerde de [Veiligheidskaart](#), waarmee aan de hand van 10 indicatoren de veiligheid per stadsdeel, afgezet tegen het Haagse gemiddelde, zichtbaar wordt gemaakt. Conform de aanbevelingen van de Rekenkamer is in het Integraal Veiligheidsplan beleid uitgewerkt dat sterk gebiedsgericht is en prioriteit geeft aan de aanpak van onveiligheid per stadsdeel. Bij de jaarlijkse voortgangsinformatie over het Integraal Veiligheidsplan wordt ook een actuele veiligheidskaart aan de raad gezonden. De aanbeveling periodiek diepgaand een specifieke aanpak te laten evalueren is niet overgenomen.

Doelmatigheidsonderzoek [Sociale veiligheid in het openbaar vervoer](#) (gemeente Den Haag, 2009).

Onderzoek naar efficiëntie en effectiviteit van gevoerd beleid. Zie hiervoor en voor de Rekenkamerbrief naar aanleiding van dit onderzoek: factsheet begrotingsprogramma 17. Verkeer.

Onderzoek naar veiligheid in Nederland [Veiligheidsmonitor 2012](#) (CBS, 2013).

Deze monitor geeft de informatie over de objectieve en subjectieve veiligheid van Nederland en van afzonderlijke regio's.

Onderzoek naar gebruik van de [Wet maatregelen bestrijding voetbalvandalisme](#) [Toepassing in de praktijk](#) (Inspectie Veiligheid en Justitie, mei 2012).

Een overzicht van de toepassing door gemeenten van de verschillende mogelijkheden. Den Haag maakt relatief vaak gebruik van de mogelijkheid personen een tijdelijk gebiedsverbod op te leggen.

Buurtinformatie

De website www.hoeveiligismijnwijk.nl geeft gedetailleerde informatie over het aantal gepleegde delicten in de afgelopen jaren, per gebied, tot op buurtniveau.

5. Cultuur

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 5,3	verleend	€ 67,1
lasten	€ 76,7	budget 2014-16:	
saldo	-€ 71,4	€ 49,1 per jaar	

Gemeentelijk beleid

De gemeente voert cultuurbeleid voor een belangrijk deel uit met het toekennen van subsidies. In de afgelopen raadsperiode is hierop stevig bezuinigd. Eerst is in 2011 en 2012 een generieke korting doorgevoerd van bijna 8% en vanaf 2013 is een structurele bezuiniging van € 12,8 mln uitgewerkt in het meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2013-2016 ([RIS 251940](#), november 2012). Door scherpe keuzen heeft een aantal instellingen de subsidie verloren. Het beleidsplan is opgesteld op basis van het door de raad in oktober 2011 vastgestelde beleidskader Kunst en Cultuur 2013-2016 ([RIS 181128](#)) en het advies van een onafhankelijke adviescommissie. Deze commissie gebruikt daarbij de uitgangspunten uit het beleidskader. De raad stelt het beleidsplan inclusief de meerjarige subsidies vast. Dat laatste is vanwege de claim die de toezegging legt op toekomstige. In de raadsperiode 2014-2018 wordt een nieuw plan gemaakt voor de periode 2017-2020.

Cultuur is volgens het beleidsplan voorwaarde voor een goed woon- en vestigingsklimaat voor bewoners en bedrijven en cultuureducatie is belangrijk voor de ontwikkeling van kinderen. Doelen zijn het ondersteunen van een hoogwaardig en gevarieerd kunst- en cultuuraanbod, dat aansluit op de vraag uit de samenleving, en het behoud van cultureel erfgoed. De gemeente zet in op een ‘gezond economisch bedrijfsmodel’ bij culturele instellingen en het versterken van onderlinge samenwerking, ter verhoging van efficiency en kwaliteit.

Cultuureducatie

Op het gebied van cultuureducatie is een omslag doorgevoerd. Het Koorenhuis, voorheen de uitvoeringsorganisatie op dit terrein, krijgt hiervoor geen subsidie meer. In plaats daarvan wordt ingezet op cultuureducatie door scholen zelf. In het ‘Deltaplan Cultuureducatie’ ([RIS 252261](#)) uit 2012 is de ambitie uitgewerkt dat elke jongere in contact moet komen met cultuur. De gemeente zet hierbij in op een actieve rol voor het onderwijs, het stimuleren van een vraaggericht aanbod vanuit de instellingen, een betere verbinding tussen culturele instellingen en onderwijs met een nieuw opgericht expertisecentrum cultuureducatie en het aanstellen van combinatiefunctionarissen als verbindingsofficieren tussen scholen en culturele instellingen. Met de schoolbesturen is een Raamovereenkomst Cultuureducatie (bijlage bij [RIS 252261](#)) afgesloten. Op het programmaonderdeel ‘Kunstzinnige vorming/ cultuureducatie is relatief het meest bezuinigd in de periode 2010 – 2013 (lastenraming 2010: 7,3 mln/ 2013 3,2 mln).

Spuiforum

In de periode 2010-2014 heeft het gemeentebestuur de voorbereidingen getroffen voor de bouw van een Spuiforum aan het Spuiplein, ter vervanging van het bestaande Nederlands Dans Theater en de dr. Anton Philipszaal. Op 18 juli 2013 stemde de raad in met een investeringskrediet van € 181 miljoen voor dit project ([RIS 260021](#)). Op 31 oktober 2013 stelde de raad de benodigde wijziging van het bestemmingsplan voor het plan vast ([RIS 260921](#)) en werd een alternatief plan voor renovatie van de bestaande gebouwen verworpen (alternatief plan: [RIS 264907](#); vergelijking renovatie/ nieuwbouw: [RIS 265110](#)).

Monitoring

De resultaten van het ingezette beleid worden op verschillende manieren gevolgd:

- De Monitor Haagse Educatieve Agenda ([RIS 266685](#)) voor de besteding van middelen aan cultuureducatie en taal in het kader van de verlengde schooldag (naast andere onderwerpen uit de educatieve agenda).
- Een Monitor Deltaplan Cultuureducatie voor de inzet van de culturele sector (toegezegd in het Deltaplan Cultuureducatie).
- De landelijke Monitor Cultuureducatie (van Sardes en Oberon) toegespitst naar de Haagse situatie voor de inzet van het onderwijs (toegezegd in het Deltaplan Cultuureducatie).
- Een (extern uitgevoerde) evaluatie van de inzet en structuurwijziging zoals vastgelegd in het Deltaplan Cultuureducatie (toegezegd in het Deltaplan Cultuureducatie).

Van de laatste drie rapportages is nog niet duidelijk wanneer deze aan de raad worden voorgelegd, het is daardoor nog informatie over het effect van de doorgevoerde omslag in het beleid voor cultuureducatie.

Onderzoek/ publicaties

Onderzoek naar subsidies: [Van uitgaven naar uitkomsten](#) (Rekenkamer Den Haag, december 2011). Het programma Cultuur wordt voor een belangrijk deel uitgevoerd door het verstrekken van subsidies (€ 67 miljoen van de totale lasten van € 77 miljoen wordt besteed via subsidies), toch is er weinig informatie over het effect van deze subsidies en daarmee van het gevoerde beleid. Uit een onderzoek naar de subsidies verleend in 2009 blijkt dat niet altijd duidelijk is met welk beleidsdoel subsidies worden verleend. Ook heeft de gemeente weinig zicht op de bereikte resultaten. Veelal is er alleen zicht op de besteding van het geld en de geleverde prestaties, maar niet op de kwaliteit daarvan en in hoeverre het beoogde effect er ook mee wordt bereikt. Den Haag gaf in 2009 meer dan 400 miljoen uit via subsidies. De rekenkamer pleit onder meer voor meer duidelijkheid over het te bereiken beleidsdoel en een betere evaluatie en het invoeren voor subsidie arrangementen, waarbij de mate van verantwoording wijzigt naarmate het bedrag hoger wordt. In februari 2014 is de nieuwe Algemene Subsidie Verordening vastgesteld. Hierin is het systeem van subsidiearrangementen overgenomen.

Overzicht verstrekte subsidies [Subsidieregister](#) (Gemeente Den Haag, jaarlijks): de gemeente publiceert sinds 2013 een overzicht van verstrekte subsidies op internet. In dit subsidieregister is opgenomen in het kader van welk begrotingsprogramma en welke doelstelling een subsidie is toegekend. In het subsidieregister is geen informatie opgenomen over behaalde doelen of effecten. Het college heeft wel toegezegd de resultaten van de meest recente evaluaties en de wijze waarop geëvalueerd wordt op te nemen, dit is nog niet doorgevoerd (stand overzicht 2013).

Gevolgen bezuinigingen op cultuur (vooral landelijk) [Cultuur in Beeld 2013](#) (Ministerie OCW, november 2013) en [Brief aan Eerste Kamer](#) over gevolgen bezuinigingen op cultuur van de minister van OCW (24 december 2013)

Hierin cijfers over gevolgen bezuinigingen door het Rijk en door gemeenten voor culturele instellingen.

Gegevens culturele sector [Cultuurindex](#) (Cultureel Planbureau met Boekmanstichting, 9 december 2013) Hierin wordt 'al het beschikbare cijfermateriaal' uit de culturele sector bijeengebracht en gegroepeerd rond vier pijlers: capaciteit, participatie, geldstromen en concurrentie.

Bewonersonderzoek Den Haag 2013 (de [Stadsenquête](#))

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. Hagenaars geven met een gemiddelde 7,3 als rapportcijfer voor culturele voorzieningen aan tevreden te zijn over het aanbod.

6. Onderwijs

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 56,1		
lasten	€ 181,5		
saldo	-€ 125,4	verleend	€ 69,1

Geldstromen primair- en voortgezet onderwijs (situatie 2014)

- *personeel en materiële kosten*: Rijk aan schoolbesturen/ bedrag in de orde van **€ 450 miljoen** per jaar voor Den Haag. Dit is de zogenaamde Lumpsum financiering door het Rijk (cijfers op basis van gemiddelden per leerling/ [website ministerie OCW/ 2013](#); leerlingaantal 45.000 po/25.000 vo: [www.denhaag.buurtmonitor.nl/ 2012](#)).

- *huisvesting*: uitvoering gemeente, op basis van bijdrage Rijk via gemeentefonds. Uitgaven gemeente **€ 42 miljoen** per jaar, voor onderhoud en nieuwbouw. Taak en middelen voor onderhoud gaan vanaf 2015 naar de schoolbesturen (Lasten 2014 onderwijshuisvesting/ [RIS 264145](#) programmabegroting 2014 – 2017).

- *stimuleren onderwijskwaliteit* (voor- en vroegschoolse educatie, volwassenen educatie, verlengde schooldag, brede buurtscholen en dergelijke): uitgaven door gemeente **€ 64 miljoen** per jaar. Hiervan komt € 44 miljoen van het Rijk via decentralisatieuitkeringen. € 20 miljoen is afkomstig van gemeentelijke middelen ([RIS 268491](#), HEA 2014, p. 54). Scholen ontvangen daarnaast ook rechtstreeks van het Rijk middelen voor ‘prestatieverbetering in het onderwijs’.

Actuele situatie

Een aantal grote veranderingen is de komende jaren van invloed op het onderwijs en de rol van de gemeente ten aanzien van onderwijs.

De stelselwijziging Passend onderwijs

Vanaf 1 augustus 2014: scholen worden zelf verantwoordelijk voor ondersteuning van leerlingen met gedragsproblemen of een handicap. Het Rijk schaft ‘het rugzakje’ (leerlinggebonden financiering) af, dit geld gaat voortaan rechtstreeks naar de samenwerkende scholen, die een actievere rol krijgen bij de jeugdzorg en daarmee een belangrijker partner in het sociaal domein worden (meer over dit onderwerp: <http://passendonderwijs.nl/>).

Jeugdzorg naar gemeenten

Vanaf 1 januari 2015 wordt de gemeente verantwoordelijk voor alle zorg voor minderjarigen. Naast opvoedondersteuning betreft dat jeugdhulp, jeugd-ggz, zorg voor licht verstandelijk beperkten, jeugdbescherming en reclassering. Scholen vormen een belangrijke vindplaats voor de jeugdzorg en er is verband met het Passend onderwijs (meer over dit onderwerp: [website VNG over Jeugdzorg](#)).

Schoolbesturen worden verantwoordelijk voor buitenonderhoud (Primair onderwijs)

Rijksmiddelen aan de gemeente voor onderwijshuisvesting worden vanaf 2015 gekort, met voor Den Haag € 9,5 mln structureel ([programmabegroting 2014](#), p. 63). Een deel van de hierdoor benodigde bezuiniging wordt gerealiseerd door het investeringsbudget⁴ voor onderwijshuisvesting te verlagen van € 30 naar € 27 miljoen. Vanaf begroting 2015 wordt het resterende bedrag ingevuld (meer over dit onderwerp: [website VNG over onderwijshuisvesting](#)).

Voorschoolse opvang

⁴ Het investeringsbudget is de ruimte binnen het Meerjaren Investeringsplan voor het betreffende jaar. Dit bedrag is daardoor niet te vergelijken met de in de begroting opgenomen post ‘Lasten onderwijshuisvesting’.

Het Rijk wil naar één stelsel voor kinderopvang en peuterspeelzalen en wil daarom de financiering van peuterspeelzaalwerk overnemen van de gemeenten en onderbrengen in de kinderopvangtoeslag (zie: Kamerbrief [een betere basis voor peuters](#), 1 december 2013). Relevant voor regie op de Vroeg- en Voorschoolse Educatie waarvoor gemeente verantwoordelijk is (onderdeel onderwijsachterstandenbeleid). De G4 maken bezwaar tegen de uitwerking van de voorstellen. Ze schreven met de VNG op 12 februari 2014 een [brief](#) aan de staatssecretaris van onderwijs waarin zij een alternatief plan neerleggen. Basis daarvan is voor elk kind vanaf 2,5 jaar ruimte voor 2 dagdelen voorschoolse opvang.

Gemeentelijk beleid

Onderwijs

Doel van het beleid is zorgdragen voor een optimale ontwikkeling van (jonge) Hagenaars. De gemeente heeft op het gebied van het primair- en voortgezet onderwijs (po en vo) twee hoofdtaken: het verzorgen van huisvesting en het stimuleren van de onderwijskwaliteit, vooral waar sprake is van onderwijsachterstanden en schooluitval.

De gemeente overlegt met scholen en andere partijen (onder andere kinderopvang, peuterspeelzalen, welzijnsinstellingen) over de 'Haagse Educatieve Agenda' (HEA), die wordt opgesteld voor een periode van vier jaar. Basis is de wettelijke plicht tot overeenstemmend overleg tussen partners in het onderwijsveld over onderwijsachterstanden en vroegtijdig schoolverlaten. Begin 2014 wordt door de raad de 'HEA 2014-2018, *Kwaliteit als kompas*' ([RIS 268491](#)) vastgesteld, met tien ambities op het gebied van onder meer kwaliteit personeel, schooluitval en vroegtijdig schoolverlaten (VSV), brede buurtscholen, leerkansenprofiel en de verlengde schooldag. Begroting (uitgaven) 2014 voor de HEA: € 64 miljoen (zie ook kader hierboven). In de periode 2010-2014 zijn voor een deel van de bekostiging van de HEA incidentele middelen beschikbaar gesteld vanuit het coalitieakkoord. Rijksbijdragen voor een aantal onderdelen van de HEA lopen na 2015 af, onduidelijk is nog in hoeverre deze worden voortgezet. Van het totale budget wordt € 45 mln uitgegeven via subsidies, de beschikkingen worden jaarlijks gepubliceerd (bestedingsprogramma onderwijsbeleid, [RIS 268905](#), p.1).

Bibliotheken

In de afgelopen raadsperiode zijn als gevolg van bezuinigingen 6 wijkbibliotheken gesloten. Hiervoor in de plaats zijn 6 zogenaamde buurtbibliotheken geopend met een beperkte collectie en openingstijden. Over de stand van zaken en het functioneren hiervan zond de wethouder Onderwijs en Dienstverlening een voorgangsbericht ([RIS 260527](#), januari 2014). Hierin geeft zij aan dat het op dat moment nog te vroeg was voor een evaluatie en dat de verdere ontwikkelingen door het college gemonitord zullen worden.

Binnen het kader van dit begrotingsprogramma valt verder de controle in het kader van de leerplicht, het leerlingenvervoer, volwasseneneducatie en de controle op kwaliteit van de kinderopvang.

Onderzoek/ publicaties

Onderzoek naar subsidies: [Van uitgaven naar uitkomsten](#) (Rekenkamer Den Haag, december 2011).

Bij de uitvoering van het onderwijsbeleid wordt veel gebruik gemaakt van het verstrekken van subsidies, ondermeer bij het stimuleren van de kwaliteit van het onderwijs. Uit onderzoek naar subsidies verleend in 2009 (ruim € 400 mln) blijkt dat niet altijd duidelijk is met welk beleidsdoel subsidies worden verleend. Er is vooral zicht op de besteding van het geld en de geleverde prestaties, maar niet op de kwaliteit daarvan en in of het beoogde effect wordt bereikt. De rekenkamer pleit onder meer voor meer duidelijkheid over het te bereiken beleidsdoel en een betere evaluatie en het invoeren van subsidiearrangementen, waarbij de mate van verantwoording wijzigt naarmate het bedrag hoger wordt. In februari 2014 is de nieuwe Algemene Subsidie Verordening vastgesteld. Hierin is het systeem van subsidiearrangementen overgenomen.

Overzicht verstrekte subsidies [Subsidieregister](#) (Gemeente Den Haag, jaarlijks): de gemeente publiceert sinds 2013 een overzicht van verstrekte subsidies op internet. In dit subsidieregister is opgenomen in het kader van welk begrotingsprogramma en welke doelstelling een subsidie is toegekend. In het subsidieregister is geen informatie opgenomen over behaalde doelen of effecten. Het college heeft wel toegezegd de resultaten van de meest recente evaluaties en de wijze waarop geëvalueerd wordt op te nemen, dit is nog niet doorgevoerd (stand overzicht 2013).

Onderzoek naar het functioneren van de zorgstructuur op scholen: [Zorg voor jeugd op scholen!](#) (Rekenkamer Den Haag, december 2012). Uit dit onderzoek naar de huidige zorgstructuur op scholen en de

inzet van de gemeente daarbij komt naar voren dat de zorgstructuur onder druk dreigt te komen door de toenemende taken op het gebied van jeugdzorg. Samenwerking tussen scholen, instanties voor jeugdzorg en de gemeente is niet optimaal en het ontbreekt aan een eenduidige bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de zorg voor jeugd op scholen. Ook is er geen overzicht van de inzet en opbrengsten van de gemeentelijke middelen op dit gebied en onvoldoende informatie over de effectiviteit van het gevoerde beleid.

[Kansenkaart sociaal domein](#) (Rekenkamer Den Haag, november 2013)

De [kansenkaart](#) is een instrument bij het beoordelen van bestuurlijke stukken over decentralisaties binnen het sociaal domein en bij het sturen op samenhang in het sociaal domein. Geeft focus op het uiteindelijke doel en maakt inzichtelijk welke verbindingen gelegd moeten worden om tot doel te komen. Uitgangspunt: alleen door het leggen van efficiënte verbindingen tussen de decentralisaties en het sociaal domein zijn bezuinigingsdoelstellingen haalbaar. Tevens is een leidraad gepubliceerd met achtergrondinformatie over de decentralisaties en voorbeeldvragen voor raadsleden.

[Doelmatigheidsonderzoek Brede Buurtscholen](#) (gemeente Den Haag, februari 2014, [RIS 269971](#))

Hierin is gekeken naar de effectiviteit en efficiëntie van het gevoerde Brede buurtschoolbeleid van de gemeente. Conclusie op hoofdlijnen: de output doelstellingen zijn vrijwel allemaal gehaald. Over het bereikte effect is minder bekend. Dit wordt maar voor een aantal onderdelen van het beleid gemeten (bijvoorbeeld het Leerkansenprofiel) en dan nog is het verband tussen beleid en effect niet goed inzichtelijk te maken. Aanbeveling daarom onder meer: doelstellingen concreter formuleren en meer onderzoek naar effectiviteit. Daarnaast geeft het rapport veel informatie over het beleid, de financiering, samenwerkingsverbanden en monitoring van resultaten. De raadscommissie samenleving onderschreef de zorg met betrekking tot inzicht in de effectiviteit en het streven van het college meer onderzoek daarnaar te gaan doen, als opvolging van de aanbevelingen (commissie 13 februari 2014).

[Bewonersonderzoek Den Haag 2013](#) (de [Stadsenquête](#))

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. Een kwart van de Hagenaars met kinderen (tot 12 jaar) geeft aan dat hun kinderen gebruik maken van de voorschoolse educatie.

7. Integratie en Krachtwijken

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 2,9		
lasten	€ 9,8		
saldo	-€ 6,9	verleend	€ 4,9

Actuele situatie

Op het gebied van Integratie is sinds 1 januari 2013 nieuw Rijksbeleid doorgevoerd. Dit richt zich op de eigen verantwoordelijkheid van de immigrant voor het inburgeren. Inburgering is alleen nog verplicht voor nieuwkomers en wordt niet meer betaald door de (Rijks-)overheid. Dit betekent dat de gemeente vanuit het Rijk geen middelen meer ontvangt voor inburgering.

Krachtwijkenbeleid wordt alleen gemeentelijk gevoerd, sinds het kabinet Rutte 1 (2010-2012) stopte met stimulering vanuit het Rijk.

Gemeentelijk beleid

Doel van het beleid is integratie in één generatie. Beheersing van de taal en participeren in de samenleving zijn kernpunten bij dit beleid. Den Haag zet in op integratie van een bredere groep - dan alleen nieuwkomers - die nog onvoldoende participeert in de samenleving. De gemeente biedt taalonderwijs aan via 'Taal in de Buurt' en stimuleert de deelname in taalonderwijs door anderstalige Hagenaars (Kadernota integratie 'Verschillend verleden, één toekomst', maart 2011, [RIS 179184](#)). Tot en met 2015 zijn er nog inburgeraars die volgens de oude regeling (gemeente betaalt cursus) een inburgerings-/ taalcursus afronden. Immigranten die zijn ingeburgerd kunnen het Nederlanderschap aanvragen. De gemeente organiseert periodiek een 'naturalisatieceremonie' waarbij de documenten worden uitgereikt aan de nieuwe Nederlanders.

Daarnaast wordt binnen dit programma gewerkt aan het tegengaan van discriminatie en aan het ondersteunen van (ex-) asielzoekers bij hun integratie in de samenleving.

Werk is naast de beheersing van de taal een belangrijke voorwaarde voor integratie. Het Haagse beleid gaat uit van (arbeidsmarkt-) participatie voor iedere Hagenaar. Binnen het programma Integratie is er geen apart beleid op het gebied van werk (zie factsheet programma 08 Werk en inkomen).

Sinds 2008 voert de gemeente in vier wijken (Schilderswijk, Transvaal, Stations- en Rivierenbuurt en Den Haag Zuidwest) het programma krachtwijken uit. De uitvoering richt zich op vijf pijlers: Schoon en handhaving, Jongeren en onderwijs, Multiprobleemgezinnen, Economie en werk en Leefbaar wonen. Met de 'Deal Schilderswijk' uit 2012 krijgt de Schilderswijk extra aandacht en geld (€ 3 miljoen extra in 2013 en 2014, [RIS 253192](#), oktober 2012, 'Deal Schilderswijk'), vooral voor verbeteren van de openbare ruimte.

Onderzoek/ publicaties

Onderzoek naar effectiviteit inburgering

[Werk maken van Inburgering](#) (Rekenkamer Den Haag, 2009): sinds de publicatie van dit rapport is in de wetgeving en de uitvoering veel veranderd. Toch blijft de hoofdlijn van de conclusies relevant: nieuwkomers die met succes een inburgeringstraject afleggen, worden gemotiveerd en gesterkt in hun zelfvertrouwen. Maar van groot belang voor het uiteindelijke effect ('lukt de inburgering?') is een reële kans op werk na afronding van een inburgeringstraject.

Wijkmonitor krachtwijken (Gemeente Den Haag)

In 2013 verscheen de meest recente monitor wijkaanpak ([RIS 260364](#)) waarin de stand van zaken in de vier wijken van de Haagse krachtwijkanaanpak wordt weergegeven. Indeling is volgens de vijf pijlers van de aanpak.

[Haagse Integratiemonitor 2014](#) (Verwey-Jonker instituut in opdracht van Gemeente Den Haag, april 2014, [RIS 271680](#)). De Haagse Integratiemonitor geeft een beeld van de (getalsmatige) ontwikkelingen van de grote (niet-westerse) migrantengroepen in Den Haag en op een aantal thema's ook in vergelijking met de andere G4-steden.

Actuele stand Rijksbeleid

[Kamerbrief inburgering](#) (Minister SZW, 9 september 2013): de brief gaat in op de uitkomsten van een onderzoek naar de bijdrage van inburgering aan de participatie van migranten en op enkele formele onderwerpen, zoals de aanbesteding van inburgeringstoetsen.

Landelijke resultaten van de wijkaanpak: [Tweede outcomemonitor](#) 40-wijkenaanpak (CBS, oktober 2012). Verschijnt tweejaarlijks (derde dus verwacht in oktober 2014).

Bewonersonderzoek Den Haag 2013 (de [Stadsenquête](#))

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. Bij dit programma worden vragen gesteld over het imago van de buurt en over integratie. Den Haag krijgt van haar bewoners gemiddeld een 6,8 voor de sfeer. Het oordeel voor de eigenbuurt wisselt van een 7,5 (Scheveningen) tot een 5,8 (Laak). Twee derde van de Hagenaars geeft aan dat er in de buurt veel verschillende nationaliteiten wonen. Eenzelfde deel is van mening dat deze Hagenaars van verschillende afkomst goed met elkaar omgaan (p. 56 en verder).

8. Werk en Inkomen

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 518,1		
lasten	€ 548,7		
saldo	-€ 66,6	verleend	€ 4,6

Actuele situatie

Binnen het programma Werk en Inkomen staan grote veranderingen op stapel. Volgens planning gaat op 1 januari 2015 de Participatiewet in werking. Deze komt in de plaats van de wet werk en bijstand (Wwb), de wet sociale werkvoorziening (Wsw) en een deel van de wet werk en arbeidsondersteuning jong gehandicapten (Wajong). Met deze verandering gaat de uitvoering van de taken in de Participatiewet vrijwel geheel naar de gemeente. Dit is één van de drie ‘decentralisaties’ in het sociaal domein die de komende tijd wordt doorgevoerd (ook AWBZ en Jeugdzorg). Indicatie budget voor de uitvoering van de Participatiewet voor Den Haag: € 66 mln in 2015, aflopend naar € 50 miljoen in 2018. De gemeente zal daardoor 16 miljoen structureel (24 %) moeten bezuinigen op de uitvoering van de Participatiewet. Voor alle decentralisaties gaat het om het overhevelen van €400 mln structureel. De uitvoering van alle taken kost nu in Den Haag circa € 500 mln. Definitieve bedragen worden opgenomen in de meicirculaire van het Rijk over verdeling van het gemeentefonds.

Voorafgaand aan de decentralisatie worden in 2014 in de Wwb maatregelen doorgevoerd die zijn afgesproken in het regeerakkoord en het sociaal akkoord (2013), waaronder het invoeren van de huishouduitkeringstoets en nieuwe eisen met betrekking tot de Nederlandse taal.

De werkloosheid in de regio Haaglanden nog blijven stijgen ([Juniraming 2013](#), CPB). Het gemeentelijk beleid blijft dan ook gericht op het beperken van instroom en bevorderen van uitstroom uit de Wwb. Het percentage niet werkende werkzoekenden in Den Haag is 11,8% en landelijk 8,0 % van de beroepsbevolking (UWV [Landelijke Arbeidsmarktprognose 2013 – update januari 2013](#)). Den Haag behoort volgens het UWV tot de drie slechtste arbeidsmarktregio’s van het land.

Gemeentelijk beleid

Werkgelegenheidsprojecten/ Re-integratie

Voor mensen met een arbeidspotentieel van minimaal 50%. Doelstelling is 3.500 mensen in 2014 met een re-integratievoorziening en 80% daarvan binnen 18 maanden uit uitkering.

Werkgelegenheidsprojecten/ Participatie: mensen die waarschijnlijk niet binnen 18 maanden aan het werk kunnen, krijgen participatieverplichting: naar vermogen onbeloond maatschappelijk nuttig werk verrichten. Uiteindelijk ter voorbereiding op re-integratie op arbeidsmarkt. Doel: eind 2014 participeren 4.000 mensen via vrijwilligerswerk of ander zinvol werk.

Actieplan aanpak Jeugdwerkloosheid ([RIS 257689](#)): jongeren naar school of aan het werk. Eventueel ondersteuning op maat voor kwetsbare jongeren.

Project huis-aan-huis aan het werk

Schilderswijk 1.100 gezinnen worden bezocht, inzet is integrale aanpak re-integratie van WWB cliënten die 3 jaar of langer een uitkering hebben.

Sociale werkvoorziening (uitvoering Wsw)

De Haeghe Groep voert voor de gemeente de Wsw uit. Veranderingen vanaf 2015: afbouw van de Wsw, nieuwe instroom komt onder nieuwe Participatiewet te vallen. Haeghe Groep is in proces naar verzelfstandiging ([RIS 260738](#) ‘Naar een sterke en zelfstandige Haeghe Groep, juli 2013).

Stand van zaken aanpak decentralisaties, raadsmededeling ([RIS 270278](#), februari 2014)

In juni 2014 worden de kadernota's voor elk van de drie decentralisaties (Maatschappelijke Ondersteuning, Jeugd, Participatiewet) voorgelegd aan de raad, in oktober gevolgd door de bijbehorende Verordeningen. Dan wordt ook een nieuw beleidsplan Maatschappelijke Ondersteuning aan de raad voorgelegd. In de bijlage bij de raadsmededeling geeft het college aan hoe het eerder door de raad vastgestelde kaders vertaalt in de manier van werken, waarbij gestreefd wordt naar 80% zelfredzame burgers, snelle en toegankelijke dienstverlening en het versterken van de sociale infrastructuur in de stad. Tevens zijn voorstellen voor bezuinigingen en investeringen opgenomen.

Onderzoek/ publicaties

Kansenkaart sociaal domein (Rekenkamer Den Haag, november 2013)

De [kansenkaart](#) is een instrument bij het beoordelen van bestuurlijke stukken over (delen van) het sociaal domein en bij het sturen op samenhang in het sociaal domein. Geeft focus op het uiteindelijke doel en maakt inzichtelijk welke verbindingen gelegd moeten worden om tot doel te komen. Uitgangspunt: alleen door het leggen van efficiënte verbindingen tussen de decentralisaties en het sociaal domein zijn bezuinigingsdoelstellingen haalbaar. Tevens is een leidraad gepubliceerd met achtergrondinformatie over de decentralisaties en voorbeeldvragen voor raadsleden.

Onderzoek re-integratiebeleid Den Haag [Meedoen met ambitie](#) (Rekenkamer Den Haag, januari 2009)

De rekenkamer constateert dat er onvoldoende inzicht was in het effect van het beleid, ondanks de goede resultaten. Een deel van de aanbevelingen uit het rapport is overgenomen in het beleidsstuk 'Huis van de arbeid' ([RIS 168719](#)), maar juist op het punt van inzicht in de resultaten was dit niet het geval.

Doelmatigheidsonderzoeken naar de effectiviteit van de extra maatregelen verminderen in- en vergroten uitstroom Wet werk en bijstand ('Terugdringen uitvoeringslasten gemeente Den Haag', uitvoering door Price Waterhouse Coopers, [RIS 250196](#), mei 2012 en 'Uitvoeringsthermometer WWB', door Regioplan, [RIS 255234](#), oktober 2012).

Door de economische crisis nam het tekort op de uitgaven voor de bijstand sterk toe in 2011 en 2012. Beide onderzoeken keken naar de maatregelen die kosten en het aantal klanten moeten beperken. Hoofdpijn was dat maatregelen voor kostenbesparing en beperken instroom effectief zijn. Het bevorderen van uitstroom is lastiger te realiseren en de gemeente heeft hier weinig zicht op. Aanbeveling op dat punt is uitstroom te gaan monitoren en te komen tot een lerend proces. Gegevens over de uitstroom worden opgenomen in de monitor 'effectiviteit re-integratie' die jaarlijks aan de raad wordt toegezonden (laatste versie: 14 mei 2013, [RIS 259103](#))

Bewonersonderzoek Den Haag 2013 (de [Stadsenquête](#))

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. 40% van de Hagenaars vindt dat de financiële situatie er op achteruit is gegaan, 9% vindt juist dat dit is verbeterd.

Factsheet Re-integratie (Algemene Rekenkamer, september 2012)

Een beknopt overzicht van het beleid en de wijze van uitvoering op het gebied van re-integratie (Rijk en UWV).

Spoorboekje decentralisaties (Gemeente Den Haag, december 2013, [RIS 269162](#))

Overzicht van de sturingsmomenten voor de Raad om zijn controlerende en kaderstellende taak te vervullen. Het betreft de planning van de bestuurlijke stukken die de Raad dient te behandelen per decentralisatietraject.

Commissiebrief effectiviteit Re-integratie (Gemeente Den Haag, mei 2013, [RIS 259103](#))

Een overzicht van de concrete resultaten op het gebied van re-integratie, zoals de uitstroom uit gesubsidieerd werk en de vermindering bijstandslasten.

9. Sociale voorziening en Armoedebestrijding

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 13,1		
lasten	€ 58,2		
saldo	-€ 45,2	verleend	€ 3,7

Actuele situatie

Den Haag heeft de afgelopen jaren moeten bezuinigen op de armoedevoorzieningen. Sinds 2011 is het beschikbare budget voor armoedevoorzieningen afgenomen omdat rijksbijdragen minder werden. Er is bezuinigd op de hoogte van een aantal minimaregelingen en de individuele bijzondere bijstand. De regering heeft een verruiming toegezegd vanaf 2014 van de middelen voor maatwerk/ individuele bijstand. Daar staat tegenover dat de mogelijkheden voor categorale bijzondere bijstand worden vermindert (regerakkoord [Bruggen slaan](#), oktober 2012, p. 6). Dit heeft gevolg voor een aantal categorale gemeentelijke voorzieningen zoals het Schoolfonds.

De gemeente geeft in de begroting 2014 aan dat, door de aanhoudende economische crisis, de bezuinigingen en de komende wijzigingen in de Wet werk en bijstand, het beroep op sociale voorzieningen toeneemt. De armoede is in Den Haag de afgelopen jaren stabiel gebleven (2010-2012, percentage huishoudens met een inkomen onder 110% van het Wettelijk sociaal minimum, rond de 17%). Het Centraal Bureau voor de statistiek verwacht landelijk in 2014 – na een stijging in 2011 en 2012 - een stabilisering van het aantal huishoudens met een minimuminkomen. Den Haag behoort wel tot de gebieden met de grootste armoede (zie ook hieronder: [RIS 250763](#), Armoedemonitor Den Haag 2012 en [CBS armoedesignalement 2013](#)).

Gemeentelijk beleid

Doel van het armoedebeleid is iedereen met een laag inkomen of schulden in staat te stellen een zelfstandig bestaan te leiden en naar vermogen te participeren in de samenleving. Armoedebeleid is een basisvoorziening die in stand moet worden gehouden, er moet een vangnet zijn voor Hagenaars die in de knel komen. Inzet is gericht op preventie en het wijzen van Hagenaars op hun eigen verantwoordelijkheid. De gemeente biedt daarnaast met schuldhulpverlening ondersteuning in problematische schuldsituaties. Het minimabeleid omvat verschillende voorzieningen zoals bijzondere bijstand, de ouwevaarspas en een collectieve ziektekostenverzekering. Mensen met een minimuminkomen – tot 130% van het Wettelijk sociaal minimum – kunnen hier beroep op doen.

Onderzoek/ publicaties

[Kansenkaart sociaal domein](#) (Rekenkamer Den Haag, november 2013)

De [kansenkaart](#) is een instrument bij het beoordelen van bestuurlijke stukken over (delen van) het sociaal domein en bij het sturen op samenhang in het sociaal domein. Geeft focus op het uiteindelijke doel en maakt inzichtelijk welke verbindingen gelegd moeten worden om tot doel te komen. Uitgangspunt: alleen door het leggen van efficiënte verbindingen tussen de decentralisaties en het sociaal domein zijn bezuinigingsdoelstellingen haalbaar. In de leidraad: achtergrondinformatie over de decentralisaties en voorbeeldvragen voor raadsleden. De bezuinigingen op onder andere de Wwb en de nieuwe participatiewet/ de decentralisatie kan van invloed zijn op het aantal mensen dat een beroep doet op minimavoorzieningen. Daarnaast toont onderzoek bijvoorbeeld aan (Sociaal Cultureel Planbureau, [Groeit de jeugdzorg door?](#), 2013) dat er een relatie bestaat tussen de sociaal economische status (SES) en het beroep op jeugdzorg.

[Armoedemonitor Den Haag 2012](#) (Gemeente Den Haag, juli 2012, [RIS 250763](#))

De armoedemonitor verschijnt elke twee jaar en geeft cijfers over de ontwikkeling van personen en huishoudens met een laag inkomen. Het percentage huishoudens met een minimuminkomen (tot 110% wettelijk sociaal minimum) is gelijk gebleven met 17%. Dit zijn bijna 44.000 huishoudens. Het aandeel huishoudens met een WWB uitkering binnen die groep is gestegen van 38% naar 41 % (2009 – 2011).

Ontwikkeling armoede landelijk [Armoedesignalement 2013](#) (Centraal Bureau voor Statistiek, dec 2013)
Geeft aan dat in 2011 en 2012 de armoede sterk is gestegen. In 2012 viel landelijk 9,4% van de huishoudens onder de lage inkomensgrens⁵, in 2010 was dit nog 7,4%. Van de groei wordt een afvlakking verwacht in 2013 en een stabilisering van het aantal huishoudens onder de lage inkomensgrens in 2014. Het signalement geeft ook aan dat armoede relatief het meest voorkomt in de drie grootste steden. De armste postcodegebieden in Nederland zich bevinden in Den Haag (grootste aantal armen/ Schilderswijk West) en Leeuwarden (hoogste armoedepercentage).

Bewonersonderzoek Den Haag 2013 (de [Stadsenquête](#))

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. Van de gebruikers van de Ooievaarspas was in 2013 88% tevreden tot zeer tevreden over deze voorziening. Dat is een daling ten opzichte van eerdere jaren, in 2010 was dit nog 96%.

Doelmatigheidsonderzoeken naar de schuldhulpverlening (gemeente Den Haag, [RIS 250626](#), juli 2012 en [RIS 268902](#), november 2013)

De gemeente verwachtte een toename van het aantal aanvragen voor schuldhulpverlening. Voor de gemeente is het van groot belang de schuldhulpverlening zo efficiënt mogelijk vorm te geven en uit te voeren. Uit het eerste onderzoek komt naar voren dat de schuldhulpverlening transparanter kan, onder andere door het SMART formuleren van doelstellingen. Ook worden drie efficiëncymaatregelen voorgesteld. Het tweede onderzoek keek naar het aantal aanvragen voor hulp in 2012 en de effectiviteit van het rekenmodel waarmee de benodigde capaciteit (fte's) voor de uitvoering wordt geraamd. Ondanks een gelijk gebleven aantal aanvragen was het benodigd aantal fte's 39% hoger dan geraamd. Conclusie is dan ook dat de efficiëncymaatregelen niet het gewenste resultaat leveren.

⁵ CBS hanteert voor de lage inkomensgrens een vaste definitie, gebaseerd op het niveau van koopkracht van een alleenstaande met een bijstandsuitkering in 1979: zie website [CBS\lage inkomensgrens](#)

10. Programma Jeugd en Gezin

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 3,8		
lasten	€ 47,7		
saldo	-€ 43,6	verleend	€ 26,3

Actuele situatie

Vanaf 2015 (planning) wordt de gemeente verantwoordelijk voor de gehele ondersteuning voor de jeugd. Naast de huidige taak jeugdgezondheidszorg wordt de gemeente verantwoordelijk voor financiering en uitvoering van de jeugdhulp, jeugd-GGZ, jeugdreclassering en de zorg voor verstandelijk gehandicapte jongeren. Het Rijk kort het beschikbare budget voor deze taken met 15%, waardoor gemeenten per 2015 geconfronteerd worden met een bezuinigingstaakstelling (indicatie budget 2015-2018: € 120 mln aflopend naar € 104 mln). In de afgelopen periode (2011-2014) heeft het Rijk ook bezuinigd op de beschikbare budgetten. De jeugdzorg is één van de decentralisaties in het sociaal domein (naast AWBZ en Participatiewet) waarbij taken van het Rijk naar de gemeenten worden overgeheveld.

Gemeentelijk beleid

De stad moet een inspirerende plek om op te groeien, vrije tijd door te brengen en te participeren in de maatschappij. Er wordt ingezet op een basisinfrastructuur om kinderen, jongeren en gezinnen maximale kansen aan te reiken voor participatie en op de ondersteuning van jongeren en gezinnen die tijdelijk steun nodig hebben. Subsidies worden toegekend voor jeugd- en jongerenwerk en jeugdzorg en gezinsondersteuning. Het actieprogramma ‘Programma jeugd en gezin 2011-2014’ ([RIS 181549](#)) is basis voor de inzet van de gemeente.

Het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG/ 10 in Den Haag) is een belangrijk onderdeel in de toegang naar jeugdzorg en de ondersteuning bij de opvoeding. Deze rol zal met de decentralisatie van de jeugdzorg versterkt worden. Uitgangspunt is de ‘één kind-één plan-één coördinator’ gedachte en een sluitende zorgstructuur, waarin aanbieders niet (meer) langs elkaar heen werken. De CJG teams gaan een grotere rol spelen in de ondersteuning van het gezin, met voortzetting van bestaande activiteiten ([Eigen Kracht](#), Stut en Steun voor ouders, thuisbegeleiding en ambulante hulp en de intensieve gezinsaanpak met de [Voorwaardelijke Interventie Gezinnen](#) methode, voor 50 gezinnen in 2014). In 2014 worden binnen de CJG’s de taken van de jeugdgezondheidszorg (uitgevoerd door de GGD/JGZ en stichting Jong Florence) en bureau Jeugdzorg (nu Stadsgewest) geïntegreerd.

Het CJG neemt ook deel aan de aanpak van overlastgevende jeugdgroepen, met onder meer politie en justitie (zie factsheet programma Openbare Orde en Veiligheid).

Stand van zaken aanpak decentralisaties

Raadsmededeling stand van zaken ([RIS 270278](#), februari 2014): in juni 2014 worden volgens planning de definitieve kadernota’s voor elk van de drie decentralisaties voorgelegd aan de raad, in oktober gevolgd door de bijbehorende Verordeningen. Dan wordt ook een nieuw beleidsplan MO aan de raad voorgelegd. In de bijlage bij de raadsmededeling geeft het college aan hoe het eerder door de raad vastgestelde kaders vertaalt in de manier van werken, waarbij gestreefd wordt naar 80% zelfredzame burgers, snelle en toegankelijke dienstverlening en het versterken van de sociale infrastructuur in de stad. Tevens zijn voorstellen voor bezuinigingen en investeringen opgenomen.

Het concept van de kadernota jeugd is door het college vrijgegeven voor inspraak. Het concept is ook ter kennisgeving aan de gemeenteraad gezonden ([RIS 271420](#), april 2014). De inspraakperiode duurt tot 1 mei 2014. Het waarborgen van jeugdhulp tijdens de overgang van Rijk naar gemeente is geregeld via het Regionaal Transitie Arrangement (op niveau Haaglanden, [RIS 266699](#), oktober 2013). De uitwerking van deze afspraken voor Den Haag zijn neergelegd in de Innovatieagenda Jeugdhulp Haaglanden ([RIS 270669](#), maart 2014).

Onderzoek/ publicaties

[Kansenkaart sociaal domein](#) (Rekenkamer Den Haag, november 2013)

De [kansenkaart](#) is een instrument bij het beoordelen van bestuurlijke stukken over (delen van) het sociaal domein en bij het sturen op samenhang in het sociaal domein. Geeft focus op het uiteindelijke doel en maakt inzichtelijk welke verbindingen gelegd moeten worden om tot doel te komen. Uitgangspunt: alleen door het leggen van efficiënte verbindingen tussen de decentralisaties en het sociaal domein zijn bezuinigingsdoelstellingen haalbaar. Tevens is een leidraad gepubliceerd met achtergrondinformatie over de decentralisaties en voorbeeldvragen voor raadsleden.

Onderzoek naar het functioneren van de zorgstructuur op scholen: [Zorg voor jeugd op scholen!](#) (Rekenkamer Den Haag, december 2012).

De zorgstructuur op scholen komt onder druk te staan door de toenemende taken op het gebied van jeugdzorg door de decentralisaties. Samenwerking tussen scholen, instanties voor jeugdzorg en de gemeente is niet optimaal. Het ontbreekt aan een eenduidige bestuurlijke verantwoordelijkheid en er is onvoldoende zicht op kosten en effectiviteit van het beleid. Scholen zijn een belangrijke partner en vindplaats bij de jeugdzorg en daarmee in de decentralisatie.

Onderzoek wachtlijsten jeugdzorg: [\(On\)verantwoord wachten in de jeugdzorg](#) (rekenkamers Amsterdam, Den Haag, Oost-Nederland en de Randstedelijke, maart 2012).

Onderzoek, in het kader van afspraken tussen het Rijk en de provincies over het terugdringen van wachtlijsten in de jeugdzorg (periode 2010-2012), naar de wachttijden in de jeugdzorg en de rapportage daarover. Het criterium voor 'verantwoord lang wachten' werd in de rapportages ruimer geïnterpreteerd dan in de gemaakte afspraken. Daardoor ontbrak inzicht in de werkelijke aard van de problematiek. Na invoering van de decentralisatie jeugdzorg zijn gemeenten verantwoordelijk voor de wachtlijsten en -tijden.

Onderzoek naar subsidies [Van uitgaven naar uitkomsten](#) (Rekenkamer Den Haag, december 2011).

Uit een onderzoek naar de subsidies verleend in 2009 blijkt dat niet altijd duidelijk is met welk beleidsdoel subsidies worden verleend en wat de resultaten zijn van uitgevoerde activiteiten. De rekenkamer pleit onder meer voor meer duidelijkheid over het te bereiken beleidsdoel en een betere evaluatie en het invoeren voor subsidiearrangementen, waarbij de mate van verantwoording wijzigt naarmate het bedrag hoger wordt. In februari 2014 is de nieuwe Algemene Subsidie Verordening vastgesteld. Hierin is het systeem van subsidiearrangementen overgenomen.

Overzicht verstrekte subsidies [Subsidieregister](#) (Gemeente Den Haag, jaarlijks): de gemeente publiceert sinds 2013 een overzicht van verstrekte subsidies op internet. In dit subsidieregister is opgenomen in het kader van welk begrotingsprogramma en welke doelstelling een subsidie is toegekend. In het subsidieregister is geen informatie opgenomen over behaalde doelen of effecten. Het college heeft wel toegezegd de resultaten van de meest recente evaluaties en de wijze waarop geëvalueerd wordt op te nemen, dit is nog niet doorgevoerd (stand overzicht 2013).

Onderzoek naar de effectiviteit en de invoering van CJG's in gemeenten: [Centra voor Jeugd en Gezin in gemeenten](#) (samenwerking van Algemene Rekenkamer en lokale rekenkamers, juni 2012).

Conclusie is dat er nog geen zicht is op de effectiviteit van CJG's. Redenen daarvoor: ontbreken van duidelijke afspraken over wat een CJG doet, van een goed zicht op de totale kosten en uitgaven van de CJG's en van tevredenheidsonderzoeken. Verder waren de CJG's ten tijde van het onderzoek nog weinig bekend, functioneerden ze vooral als een 'bedrijfsverzamelgebouw' en was er nog geen meerwaarde in de samenwerking door het ontbreken van een eenduidige 'CJG identiteit'.

Bewonersonderzoek Den Haag 2013 (de [Stadsenquête](#))

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. Voor het programma Jeugd en Gezin wordt onder andere gevraagd waar ouders antwoord zoeken op opvoedvragen. In 55% van de gevallen is dit bij het eigen sociale netwerk, 47% bij het consultatiebureau, 39 % heeft de vraag gesteld aan de huisarts, 26% op school en 9 % bij het CJG.

Onderzoek decentralisatie Jeugdzorg ([Onderzoeksplan](#)/ Rekenkamers G4, publicatie verwacht derde kwartaal 2014). In samenwerking met de rekenkamers van de andere G4 steden doet de Rekenkamer Den Haag onderzoek naar de wijze waarop de gemeenten zich voorbereiden op de komende decentralisatie van de Jeugdzorg. Het onderzoek bestaat voor Den Haag uit een algemene analyse van de voorbereidingen en een verdiepend onderdeel over ervaringen die zijn opgedaan met de CJG's in Den Haag.

11. Leefomgeving

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 117,1		
lasten	€ 236,7		
saldo	-€ 119,6	verleend	2 duizend

Gemeentelijk beleid

Dit programma heeft betrekking op het onderhoud, beheer en (het toezicht op) het gebruik van de openbare ruimte in de breedste zin. Daarnaast vallen ongediertebestrijding, dierenbescherming en stadsboerderijen onder het programma. Doel is een kwalitatief goede openbare ruimte die schoon, heel, veilig en duurzaam is. Prioriteiten tot en met 2015 zijn het verbeteren van de openbare ruimte van de stad tot minimaal Residentiekwaliteit (is de basiskwaliteit voor openbare ruimte op basis van vastgelegde standaard in de Kadernota openbare ruimte, [RIS 249315](#)), intensief schoonhouden, het plaatsen van Ondergrondse Restafval Containers (ORAC's) in delen van de stad en een effectieve handhaving in de openbare ruimte. Het beleid voor handhaving in de openbare ruimte is vastgelegd in de nota 'Handhaven op Haagse Hoogte' ([RIS 180710](#)) en wordt uitgevoerd door toezichthouders en buitengewoon opsporingsambtenaren (Boa's). In de handhaving wordt samengewerkt met de politie. Sturing op de inzet gebeurt vanuit de stedelijke Bestuurlijke Stuurgroep Veiligheid en Leefbaarheidshandhaving en in de stadsdelen op uitvoeringsniveau in de 'Veiligheidsoverleggen' (zie ook factsheet 'Openbare orde en Veiligheid over de samenwerking tussen politie en gemeenteambtenaren).

'Werk met werk maken' is een op verschillende manieren gebruikte methode binnen dit programma. Bij het schoonhouden van de openbare ruimte wordt gewerkt met de inzet van mensen in leerwerkbanen bij het Haags Werk Bedrijf (HWB), in de zogenaamde buurtserviceteams. Bij de verbetering van de openbare ruimte heeft 'werk met werk' betrekking op het aanhaken bij ontwikkelingen als vernieuwing van het riool of onderhoud van tramrails door de HTM (de straat gaat één keer open en dan wordt alles gedaan).

Den Haag ligt aan zee en heeft daarmee ook een rol in de kustverdediging. In de afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in het veiliger maken van de Scheveningse kust met de aanleg van een nieuwe boulevard en bij Kijkduin met de aanleg van de Zandmotor (een innovatieve oplossing voor het versterken van de kust). De kustverdediging gebeurt in een samenwerking tussen het Rijk, provincies en gemeenten in het Deltaprogramma Kust (zie samenvatting visie kust: brochure [Kompas voor de kust, bestuurlijke keuzes](#), september 2013).

Onderzoek/ publicaties

Doelmatigheidsonderzoek 'Regie op de straatreiniging' (Gemeente Den Haag, november 2011, [RIS 181797](#))

Doelmatigheidsonderzoek gericht op de verbetering van de aansturing van de in- en externe partijen bij de schoonmaak van de stad. Het onderzoek geeft inzicht in hoe de straatreiniging in Den Haag op dit moment is georganiseerd. Daaruit komt naar voren dat diverse beleidsvelden raakvlakken hebben met schoon, er meerdere financieringsstromen bij schoon betrokken zijn en dat ook bij de uitvoering meerdere partijen betrokken zijn, waardoor de organisatie van de straatreiniging complex en onoverzichtelijk is geworden. Verbeteringen kunnen in de straatreiniging worden bereikt door de verantwoordelijkheidsverdeling te vereenvoudigen, maar vooral door het aantal actoren te verminderen. Daardoor zouden volgens het rapport ook besparing in de uitvoering mogelijk zijn.

Onderzoek naar de afvalstoffenheffing (september 2010, [RIS175320](#))

Op verzoek van de raad is een doelmatigheidsonderzoek gedaan naar de effectiviteit en efficiency van de werkwijze rond de afvalstoffen. Het rapport geeft inzicht in de opbouw van de afvalstoffenheffing en de besteding van de middelen. De conclusies laten zien dat de hoogte van de afvalstoffenheffing vergelijkbaar is met heffingen in de andere grote steden. Verder wordt geconcludeerd dat de effectiviteit van het beleid moeilijk te onderzoeken is omdat de doelen voor het inzamelen van huisvuil onvoldoende smart zijn geformuleerd.

Tevredenheid van bewoners met hun leefomgeving [Veiligheidsmonitor 2012](#) (CBS en Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2013). Hagenaars geven gemiddeld een 7,3 als rapportcijfer voor hun buurt.

Bewonersonderzoek Den Haag 2013 (de [Stadsenquête](#))

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. Hagenaars geven een 7,1 tot 7,2 voor de verschillende aspecten met betrekking tot de netheid van hun straat. Alleen op het onderwerp 'vrij van hondenpoep' is het gemiddelde rapportcijfer een 6,6.

Vergelijking met handhaving openbare ruimte in andere landen [Toezichthouders en handhavers in de \(semi\)publieke ruimte, een internationale vergelijking](#). (Radboud Universiteit, 2013). Uit een vergelijking tussen Engeland, Oostenrijk, België en Canada worden lessen getrokken voor de handhaving in Nederland. Belangrijkste overeenkomst tussen de landen is het terugtrekken van de (landelijke) politie in de handhaving op leefbaarheid en de toenemende rol van publieke en private handhavers.

Evaluatie van het (in 2010 herzien) Boa-stelsel '[De stand van het boa-bestel](#)', eindrapport over het stelsel waarbinnen buitengewoon opsporingsambtenaren functioneren (Verwey Jonker Instituut, juni 2013).

12. Economie

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 21,8		
lasten	€ 52,0		
saldo	-€ 30,0	verleend	€ 1,4

Actuele situatie

Sinds het begin van de crisis is het aantal werkzame personen in Den Haag met 14.000 afgenomen (2008: 265.500/ 2013: 251.500, bron: www.denhaag.buurtmonitor.nl). Een voor de Haagse economie relevante ontwikkeling is daarnaast de inkrimping van de Rijksoverheid. Hierdoor komen veel kantoorgebouwen leeg te staan en neemt het aantal banen in deze sector af. Tot 2020 stoot het Rijk in Den Haag ongeveer 660.000 m² kantoorruimte af, dat is circa 13% van het totaal aan kantoren in Den Haag (circa 4,5 miljoen m²).⁶ Het Rijk wil tot 2020 in Den Haag ongeveer 2000 arbeidsplaatsen (fte) te schrappen. Dat is 8% van het huidige aantal fte's bij het Rijk in Den Haag.⁷ De huidige kantorenleegstand is per 01-01-2014 in Den Haag 600.000 m². Het Rijksprogramma zou daarmee een verdubbeling van de leegstand opleveren.

Gemeentelijk beleid

Om de negatieve gevolgen van de crisis op te vangen zet de gemeente bij het stimuleren van de lokale economie op 'langere termijn' in op het thema vrede en recht, het aantrekken van hoofdkantoren van bedrijven, en op de sectoren toerisme en veiligheid. Op 'kortere termijn' wordt daarnaast ingezet op een impuls voor toerisme en het verduurzamen van de woningvoorraad.

De Economische Visie ([RIS 249402](#)) onderstreept voor een bloeiende economie het belang van goede voorzieningen, een aantrekkelijke openbare ruimte en aantrekkelijke woonmilieus. Vanuit de visie wordt ingezet op de profilering als vestigingsplaats voor (internationale) bedrijven. Er is specifieke aandacht voor de clusters ruimtevaart ([Holland Space Cluster](#)) en veiligheid ([The Hague Security Delta](#)).

Het programma Economie richt zich ook op het kantorenbeleid, waaronder het transformeren naar andere functies bij leegstand, onder meer om de Rijksinkrimping op te vangen. De ambitie is hierbij jaarlijks 50.000m² om te zetten naar onder meer woningen. Verder vallen bedrijventerreinen, het versterken van de detailhandel en horeca en het verbeteren van de dienstverlening aan bedrijven binnen het programma. Den Haag maakt gebruik van Europese subsidies uit het stimuleringsprogramma 'Kansen voor West' (Europees Fonds Regionale Ontwikkeling/ EFRO) waaruit tussen 2007 en 2013 € 35 miljoen (totaal) beschikbaar was voor projecten als de herinrichting van de Grote Marktstraat en een campus voor The Hague Security Delta. In 2014 start een nieuwe tranche van deze subsidie gericht op innovatie en koolstofarme economie.

In 2013 heeft de gemeente het World Forum Convention Center (het 'Congresgebouw') overgenomen van de vorige eigenaar met als doel een grote congresfaciliteit te waarborgen voor de stad.

Den Haag neemt deel in twee samenwerkingsverbanden voor bedrijventerreinen buiten de gemeentegrenzen: Plaspoelpolder en Harnaschpolder. De laatste is per januari 2014 in een gewijzigde vorm voortgezet (gemeente Delft is in 2013 uit de samenwerking gestapt).⁸

Onder de noemer 'Red Tape' werkt de gemeente aan de vermindering van de lastendruk voor bedrijven ([RIS 249290](#) Red tape fase 3, oktober 2012). Een apart onderdeel is het verbeteren van de dienstverlening, [Bewijs van goede dienst](#) (dit kan de gemeente verdienen bij een goede dienstverlening, tweede meting van het niveau van dienstverlening is in 2014). Red Tape bestaat sinds 2008 en is nu in de derde fase. In de derde fase wordt ingezet op het verminderen van gemeentelijke regelgeving voor bedrijven. De gemeente kan dit niet alleen doen, circa 80% tot 90% van de lastendruk komt van andere overheden. Over het verminderen van de lastendruk door regels uit het 'medebewind' voert de gemeente overleg met onder meer het Rijk.

⁶ [RIS 259112](#), Samenwerkingsovereenkomst inzake de herontwikkeling van diverse kantoorpanden te Den Haag, 30 mei 2013

⁷ [Kamerbrief totaalbeeld masterplannen kantoorhuisvesting](#), Minister Wonen en Rijksdienst, 28 juni 2013

⁸ [RIS 268908](#), Voorstel van het college inzake gewijzigde Gemeenschappelijke Regeling Bedrijvenschap Harnaschpolder, 12 december 2013.

Onderzoek/ publicaties

Cijfers arbeidsmarkt

Het CBS publiceert in samenwerking met het UWV regelmatig cijfers over de ontwikkeling van de arbeidsmarkt ([CBS/Arbeidsmarkt](#), januari 2014). Uit de cijfers over januari 2014 komt naar voren dat de werkloosheid gestegen is ten opzichte van 2013. Landelijk was in januari 8,6% van de beroepsbevolking werkloos. Gemiddeld over 2013 was dat 6,3 procent en voor

Den Haag 11,9 %. Het aantal WW uitkeringen steeg landelijk met 24,7% ten opzichte van januari 2013. In Den Haag steeg het aantal uitkeringen met 18,7%.⁹

Onderzoek Kamer van Koophandel naar dienstverlening gemeenten voor bedrijven

(KVK Nederland, z.d., onderzoeksperiode augustus 2012 – mei 2013):

In een landelijk [onderzoek](#) liet de kamer van koophandel gemeenten bellen en mailen door een ‘mystery guest’. In het rapport zijn de resultaten als rapportcijfers van de gemeenten opgenomen. Den Haag scoort op telefonische dienstverlening een krappe 6 en op email bijna een 9.

⁹ Opgenomen zijn de meest actuele cijfers over het aantal uitkeringen, deze zijn zowel landelijk als voor Den Haag beschikbaar. Werkloosheidscijfers zijn voor de grote steden alleen per jaar beschikbaar (meest recent dus 2013), maandcijfers voor recente data zijn alleen beschikbaar op landelijk niveau (CBS, 20 en 24 februari 2014).

13. Sport

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 18,6		
lasten	€ 71,1		
saldo	-€ 52,5	verleend	€ 6,6

Gemeentelijk beleid

Het doel van het programma sport is zoveel mogelijk mensen regelmatig en intensief te laten sporten, liefst in georganiseerd verband. Dat laatste sluit ook aan op de ambities sportverenigingen door te ontwikkelen tot buurthuizen voor jong en oud. Topsportprestaties en evenementen versterken het positieve beeld van de stad. De gemeente zet in op drie pijlers: sport- en spelaccommodaties voor binnensport, sportverenigingen en groene sportvelden en –terreinen voor buitensport. Sportdeelname wordt onder meer gestimuleerd met de activiteiten van schoolsportcoördinatoren op 80 basis- en 16 voortgezet onderwijs-scholen en jeugdsportcoördinatoren bij 55 sportverenigingen. De ambitie is dat 63% van de Hagenaars deelneemt aan sport (2013 en verder)¹⁰, in 2012 was dat 58% (minimaal 12 keer per jaar, conform begroting 2014, p. 104). Den Haag organiseert in 2014 het WK Hockey en probeert het WK Zeilen naar Den Haag te halen. Voor de editie van 2014 eindigde Den Haag op de tweede plaats, Den Haag zet nu in op het organiseren van de volgende editie van het WK Zeilen in 2018.¹¹ In 2015 wordt samen met Amsterdam, Apeldoorn en Rotterdam het WK Beachvolleybal georganiseerd. De finale vindt plaats in Den Haag. Tijdens dit WK zal ook 's-werelds grootste breedtesport beachvolleybal toernooi worden gehouden, op meer dan 500 velden op het Haagse strand.

De nota 'Den Haag naar Olympisch niveau 2011-2014' (februari 2011, [RIS 179292](#)) heeft als uitgangspunt de Haagse sport naar een zo hoog mogelijk niveau te brengen. Concrete ambities in de Haagse nota zijn onder meer dat in 2014 73% van de Hagenaars deelneemt aan sport (in ieder geval 1 keer per maand) en dat er in de stad voldoende (top-) sportfaciliteiten zijn. In het Zuiderpark wordt een (top)sportlocatie ontwikkeld 'Sportcampus Zuiderpark'. Dit is een samenwerking tussen de gemeente en de Haagse Hogeschool. De bouw start volgens planning in 2014. Met de ontwikkeling van de sportcampus is in totaal een gemeentelijke bijdrage van € 64 miljoen gemoeid. De Haagse Hogeschool investeert ruim € 25 miljoen in het gebouw.¹²

Onderzoek/ publicaties

Onderzoek naar subsidies [Van uitgaven naar uitkomsten](#) (Rekenkamer Den Haag, december 2011)

In het kader van het programma Sport worden aan sportverenigingen en een aantal scholen subsidies verstrekt met als doel een optimaal sportklimaat in Den Haag te stimuleren. Uit onderzoek naar subsidies verleend in 2009 (ruim € 400 mln) blijkt dat niet altijd duidelijk is met welk beleidsdoel subsidies worden verleend. Er is vooral zicht op de besteding van het geld en de geleverde prestaties, maar niet op de kwaliteit daarvan en in of het beoogde effect wordt bereikt.

De rekenkamer pleit onder meer voor meer duidelijkheid over het te bereiken beleidsdoel en een betere evaluatie en het invoeren voor subsidiearrangementen, waarbij de mate van verantwoording wijzigt naarmate het bedrag hoger wordt. In februari 2014 is de nieuwe Algemene Subsidie Verordening vastgesteld. Hierin is het systeem van subsidiearrangementen overgenomen.

Overzicht verstrekte subsidies [Subsidieregister](#) (Gemeente Den Haag, jaarlijks): de gemeente publiceert sinds 2013 een overzicht van verstrekte subsidies op internet. In dit subsidieregister is opgenomen in het kader van welk begrotingsprogramma en welke doelstelling een subsidie is toegekend. In het subsidieregister is geen informatie opgenomen over behaalde doelen of effecten. Het college heeft wel toegezegd de resultaten van de meest recente evaluaties en de wijze waarop geëvalueerd wordt op te nemen, dit is nog niet doorgevoerd (stand overzicht 2013).

¹⁰ Doelstelling conform topindicator programma Sport, programmabegroting 2014-2017, p. 104

¹¹ [RIS 269834](#), commissiebrief wethouder JWS, 28 januari 2014

¹² Investeringskosten en afdekken exploitatiekosten vastgoed: €49,4 miljoen; Grondexploitatie, tekort Grondexploitatie en rentekosten: €11,6 miljoen; afdekken tekort grondexploitatie HALO locatie: €3,0 miljoen. Bron: [RIS 267470](#) projectdocument Sportcampus Zuiderpark, 12 november 2013 met bijlage 6a en c 'Griprapportage'.

[Bewonersonderzoek Den Haag 2013 \(de Stadsenquête\)](#)

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. "Als uitgegaan wordt van de 'Richtlijnen sportdeelname onderzoek-definitie' (RSO definitie: mensen die het afgelopen jaar 12 keer of meer hebben gesport) kan 57% van de Hagenaars van 16 tot en met 70 jaar worden aangemerkt als sporter. Sinds 2010 is dit percentage niet of nauwelijks veranderd" (p. 120).

[Onderzoek sportdeelname kinderen met Ooievaarspas](#) 'Bevorderen sportdeelname 'arme' kinderen in Den Haag' (Mullier Instituut, november 2013, [RIS 267821](#))

In het rapport wordt de Haagse aanpak voor het stimuleren van sportdeelname van kinderen uit gezinnen met lage inkomens vergeleken met Rotterdam en Amsterdam. Den Haag doet het met de 'Ooievaarspas' goed: 20% van de Haagse kinderen uit 'arme' gezinnen heeft een sportlidmaatschap, tegen 5-9% in Amsterdam en Rotterdam.

[Sportdeelname van Hagenaars: 'Hagenaars en sport 2010'](#) (Gemeente Den Haag, december 2010, [RIS 180545](#))

Vierjaarlijks onderzoek naar het sportgedrag van Hagenaars. De gemiddelde sportdeelname van Hagenaars tussen 4 en 70 jaar lag in 2010 op 68%. Dit was een lichte stijging ten opzichte van 2006 (62%). Bijna de helft van de sportende Hagenaars was in 2010 lid van een sportvereniging.

14. Media/ ICT in de stad, Monumenten en Archeologie

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 0,9		
lasten	€ 5,9		
saldo	-€ 6,0	verleend	€ 1,3

Gemeentelijk beleid

De gemeente wil zorgen voor een goede technische infrastructuur voor media in Den Haag, die nu al bestaat uit een groeiend aantal digitale muurkranten in de stad en een volwaardige radiostudio in de centrale bibliotheek. De afgelopen jaren is ingezet op een samenwerking tussen de lokale en regionale omroepen (Den Haag TV en TV West). Ook wordt gewerkt aan het stimuleren van ICT in de Stad en zoekt de gemeente samenwerking met andere steden op het gebied van ICT-innovatie (onder de noemer 'Stedenlink'), beschikbaar stellen van internet via glasvezelkabels, Wi-Fi in openbare ruimtes en stimuleren van 'open data': het openbaar toegankelijk maken van bij de overheid beschikbare gegevens of informatie (bijvoorbeeld op het gebied van vergunningen). In het kader van 'Archeologie' worden in Den Haag in 2014 25 vooronderzoeken en 5 opgravingen verricht. Onderhoud van monumenten wordt in eerste instantie verricht door de betreffende eigenaren. De gemeente geeft hierbij ondersteuning en verleent subsidies.

Onderzoek/ publicaties

Onderzoek naar subsidies [Van uitgaven naar uitkomsten](#) (Rekenkamer Den Haag, december 2011)
 Uit onderzoek naar subsidies verleend in 2009 blijkt dat niet altijd duidelijk is met welk beleidsdoel subsidies worden verleend. Den Haag gaf in 2009 ruim € 400 mln uit aan subsidies. Er is vooral zicht op de besteding van het geld en de geleverde prestaties, maar niet op de kwaliteit daarvan en in of het beoogde effect wordt bereikt. De rekenkamer pleit onder meer voor meer duidelijkheid over het te bereiken beleidsdoel en een betere evaluatie en het invoeren voor subsidiearrangementen, waarbij de mate van verantwoording wijzigt naarmate het bedrag hoger wordt. In februari 2014 is de nieuwe Algemene Subsidie Verordening vastgesteld. Hierin is het systeem van subsidiearrangementen overgenomen.

Overzicht verstrekte subsidies [Subsidieregister](#) (Gemeente Den Haag, jaarlijks): de gemeente publiceert sinds 2013 een overzicht van verstrekte subsidies op internet. In dit subsidieregister is opgenomen in het kader van welk begrotingsprogramma en welke doelstelling een subsidie is toegekend. In het subsidieregister is geen informatie opgenomen over behaalde doelen of effecten. Het college heeft wel toegezegd de resultaten van de meest recente evaluaties en de wijze waarop geëvalueerd wordt op te nemen, dit is nog niet doorgevoerd (stand overzicht 2013).

Bewonersonderzoek Den Haag 2013 (de [Stadsenquête](#))

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. De vragen met betrekking tot het programma 'ICT/Media in de stad, Archeologie en Monumentenzorg' gaan over de Stadskrant en Posthoorn. Gevraagd wordt onder meer hoe vaak mensen beide bladen lezen. Er is een dalende trend te zien de afgelopen jaren. In 2013 werden deze bladen door ruim de helft van de Hagenaars 'wel eens' gelezen (p. 127).

15. Maatschappelijke ondersteuning

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 21,9		
lasten	€ 163,6		
saldo	-€ 141,6	verleend	€ 44,1

Actuele situatie

Vanaf 2015 wordt de nieuwe Wet Maatschappelijke Ondersteuning ingevoerd (wetsvoorstel is in januari 2014 voorgelegd aan de Tweede Kamer en is daar in behandeling (maart 2014)) waarbij de begeleiding voor thuiswonenden uit de AWBZ voor een belangrijk deel overgaat naar de gemeenten (begeleiding van activiteiten, dagopvang en vervoer). Wanneer nodig voorzien gemeenten tevens in de behoefte aan beschermd wonen en opvang. Tegelijkertijd wordt het budget voor de huishoudelijke hulp (die de gemeente al sinds 2007 onder de huidige WMO uitvoert) gekort. De ‘persoonlijke verzorging en verpleging aan huis’ gaat over naar de zorgverzekeraars. Alleen de langdurige zorg voor de meest kwetsbare ouderen en gehandicapten in instellingen blijft bij het Rijk. Naar schatting krijgen 12.080 Hagenaars met de decentralisatie van de AWBZ te maken (RIS 269507), die gelijktijdig wordt ingevoerd met de decentralisaties op het gebied van Jeugdzorg en Participatie.

Daarmee krijgt de gemeente een bredere verantwoordelijkheid voor de participatie van mensen met een beperking, chronische psychische of psychosociale problemen, het bieden van passende ondersteuning voor zelfredzaamheid en het voeren van een gestructureerd huishouden, gericht op het zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen.

Gemeentelijk beleid

Doel van het programma Maatschappelijke ondersteuning is het stimuleren van verantwoordelijkheid en deelname van mensen in wijken (‘participatie’) en het ondersteunen van mensen met beperkingen (dementerende ouderen, verstandelijk gehandicapten, psychiatrische patiënten, multi-probleem gezinnen, dak/thuislozen) door het bieden van voorzieningen (‘ondersteuning’). De gemeente wil de eigen kracht en de eigen verantwoordelijkheid van Haagse burgers bevorderen en richt zich daarvoor meer op preventie en het versterken van het zelfplossend vermogen van burgers. Het sociaal cultureel werk richt zich na een koerswijziging op het begeleiden van kwetsbare vrijwilligers die voor een uitkering een ‘tegenprestatie’ moeten leveren aan de samenleving. Het sociaal cultureel werk (welzijnswerk) wordt vanuit traditionele buurthuizen verplaatst naar de Buurthuizen van de Toekomst, waarbij bijvoorbeeld sportverenigingen en welzijnswerk samen in één clubhuis zitten.

Per onderwerp (vrijwilligers, ouderenparticipatie, advies en informatie etc.) zijn in de begroting nadere doelstellingen en indicatoren opgenomen. Bij dit programma zijn relatief veel verschillende indicatoren beschikbaar. Bijvoorbeeld het percentage vrijwilligers (gemeten via de [Stadsenquête](#)), het aantal centra voor ouderen, het aantal burenhulpcentrales, het aantal hulpvragen, het aantal meldingen meervoudige problematiek. De topindicator is het aandeel klanten met een WMO voorziening dat aangeeft dat deze voorziening bijdraagt aan het zelfstandig kunnen blijven wonen (2012: 87%, doelstelling vanaf 2014: 90%). In het meerjarenbeleidsplan 2011-2014 ‘Zorg voor elkaar’ zijn de doelen en kaders vastgelegd voor het beleidsveld maatschappelijke ondersteuning ([RIS 180162](#), mei 2011).

Subsidies

De koerswijziging in het welzijnswerk (zie hierboven) is zichtbaar in verschuiving van subsidies. In 2012 en 2013 is jaarlijks € 22 miljoen subsidie aan welzijnsinstellingen verstrekt voor ‘sociaal cultureel werk en € 8 miljoen voor ‘Algemeen Maatschappelijk Werk’ (bron: subsidieregister). Voor 2014 gaat € 22 miljoen naar de welzijnsinstellingen in het kader van de doelstelling ‘Buurthuis van de Toekomst’, voor ‘AMW’ is € 7,5 miljoen beschikbaar (Programma MO 2014, Bestedingsoverzicht Welzijn, Emancipatie, Jeugd en Volksgezondheid 2014 - [RIS 266350](#)).

Stand van zaken aanpak decentralisaties, raadsmededeling ([RIS 270278](#), februari 2014)

In juni 2014 worden de kadernota's voor elk van de drie decentralisaties (Maatschappelijke Ondersteuning, Jeugd, Participatiewet) voorgelegd aan de raad, in oktober gevolgd door de bijbehorende Verordeningen. Dan wordt ook een nieuw beleidsplan Maatschappelijke Ondersteuning aan de raad voorgelegd. In de bijlage bij de raadsmededeling geeft het college aan hoe het eerder door de raad vastgestelde kaders vertaalt in de manier van werken, waarbij gestreefd wordt naar 80% zelfredzame burgers, snelle en toegankelijke dienstverlening en het versterken van de sociale infrastructuur in de stad. Tevens zijn voorstellen voor bezuinigingen en investeringen opgenomen.

Onderzoek/ publicaties

Kansenkaart sociaal domein (Rekenkamer Den Haag, november 2013)

De [kansenkaart](#) is een instrument bij het beoordelen van bestuurlijke stukken over (delen van) het sociaal domein en bij het sturen op samenhang in het sociaal domein. Geeft focus op het uiteindelijke doel en maakt inzichtelijk welke verbindingen gelegd moeten worden om tot doel te komen. Uitgangspunt: alleen door het leggen van efficiënte verbindingen tussen de decentralisaties en het sociaal domein zijn bezuinigingsdoelstellingen haalbaar. Tevens is een leidraad gepubliceerd met achtergrondinformatie over de decentralisaties en voorbeeldvragen voor raadsleden.

Onderzoek naar subsidies [Van uitgaven naar uitkomsten](#) (Rekenkamer Den Haag, december 2011)

Uit onderzoek naar subsidies verleend in 2009 (ruim € 400 mln) blijkt dat niet altijd duidelijk is met welk beleidsdoel subsidies worden verleend. Er is vooral zicht op de besteding van het geld en de geleverde prestaties, maar niet op de kwaliteit daarvan en in of het beoogde effect wordt bereikt. De rekenkamer pleit onder meer voor meer duidelijkheid over het te bereiken beleidsdoel en een betere evaluatie en het invoeren voor subsidiearrangementen, waarbij de mate van verantwoording wijzigt naarmate het bedrag hoger wordt. In februari 2014 is de nieuwe Algemene Subsidie Verordening vastgesteld. Hierin is het systeem van subsidiearrangementen overgenomen.

Overzicht verstrekte subsidies [Subsidieregister](#) (Gemeente Den Haag, jaarlijks): de gemeente publiceert sinds 2013 een overzicht van verstrekte subsidies op internet. In dit subsidieregister is opgenomen in het kader van welk begrotingsprogramma en welke doelstelling een subsidie is toegekend. In het subsidieregister is geen informatie opgenomen over behaalde doelen of effecten. Het college heeft wel toegezegd de resultaten van de meest recente evaluaties en de wijze waarop geëvalueerd wordt op te nemen, dit is nog niet doorgevoerd (stand overzicht 2013).

Wmo monitor (Gemeente Den Haag, november 2013, [RIS 268887](#))

Jaarlijkse monitor over Wmo-prestaties en mate van realisatie van de doelen van het meerjarenbeleidsplan (per thema). Cijfers over gebruik van en tevredenheid over voorzieningen (bezoekersaantallen Ishops, meldingen Centraal InformatiePunt Ouderen, Steunpunt Huiselijk Geweld, kosten en uren hulp bij het huishouden etc.) Een deel van de gepresenteerde cijfers komen uit het Bewonersonderzoek Den Haag (zie hieronder).

Bewonersonderzoek Den Haag 2013 (de [Stadsenquête](#))

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. Bij dit programma wordt onder meer ingegaan op vrijwilligerswerk (27% van de Hagenaars doet dit), mantelzorg (21% van de Hagenaars is mantelzorger) en informatie over de buurt en buurthuizen (p. 131 e.v.).

16. Volksgezondheid en zorg

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 25,0		
lasten	€ 79,9		
saldo	-€ 55,0	verleend	€ 33,9

Actuele situatie

De drie decentralisaties (jeugdzorg, AWBZ en participatie) hebben verschillende raakvlakken met dit programma. De activiteiten worden daarom aangesloten op de brede gezinsaanpak (1 gezin-1 plan-1 coördinator) in het sociale domein.

In 2014 zal door het rijk een nieuw verdeelmodel voor de middelen voor de aanpak van huiselijk geweld ontwikkeld zijn en wordt mogelijk in een andere regio samengewerkt.

Per 1 januari 2014 is de GGD Haaglanden ontstaan door een fusie van de GGD Den Haag en de GGD Zuid-Holland West. In de gemeenschappelijke regeling tussen de negen Haaglanden-gemeenten is afgesproken dat de gemeente Den Haag uitvoering geeft aan de taken die de GGD Haaglanden gaat uitvoeren. Dit gebeurt volgens het 'dienstverleningsmodel'.

Gemeentelijk beleid

Doel programma: bevorderen en beschermen van de gezondheid van alle Hagenaars en het tegengaan van gezondheidsachterstanden bij risicogroepen.

In de Nota Volksgezondheid 'Gezond aan de slag! 2012-2014' ([RIS 181971](#), februari 2012), is het beleidskader neergelegd voor dit programma. De meest recente voortgangsrapportage ([RIS 271201](#), maart 2014) gaat in op de resultaten en doet een voorzet voor de nieuwe nota volksgezondheid die eind 2014 aan de raad wordt voorgelegd: een blijvende inzet op aanpak van gezondheids-achterstanden, het stimuleren van een gezonde leefstijl en de koppeling met de drie decentralisaties. Belangrijke taak in het programma is het uitvoeren van de Wet publieke gezondheid (Wpg; verminderen sociaaleconomische gezondheidsverschillen, uitvoering met name door de GGD).

Met 'Den Haag Onder Dak fase 2' 2011-2014 ([RIS 180713](#)) wordt het beleid voor thuislozen voortgezet en verdiept. Doel is dat deze mensen een zo hoog mogelijk niveau van zelfredzaamheid krijgen.

Verder vallen onder het programma de aanpak van huiselijk geweld ([RIS 259733](#), juni 2013), waarmee aangesloten wordt op de brede gezinsaanpak in het sociaal domein, beleid voor mensen met een beperking, verslavingszorg en prostitutiebeleid en het ambulancevervoer.

Stand van zaken aanpak decentralisaties, raadsmededeling ([RIS 270278](#), februari 2014)

In juni 2014 worden de kadernota's voor elk van de drie decentralisaties (Maatschappelijke Ondersteuning, Jeugd, Participatiewet) voorgelegd aan de raad, in oktober gevolgd door de bijbehorende Verordeningen. Voor de taken van de gemeente bij elk van deze decentralisaties zijn inzicht in en beleid op de gezondheid en kwetsbare groepen relevant. In de bijlage bij de raadsmededeling geeft het college aan hoe het eerder door de raad vastgestelde kaders vertaalt in de manier van werken, waarbij gestreefd wordt naar 80% zelfredzame burgers, snelle en toegankelijke dienstverlening en het versterken van de sociale infrastructuur in de stad. Tevens zijn voorstellen voor bezuinigingen en investeringen opgenomen.

Subsidies

Van de € 26,1 miljoen subsidie in 2012 ging het grootste deel (€ 16,3 mln) naar Den Haag onder Dak, en € 7,6 mln naar Verslavingszorg. Voor 2014 gaat het subsidiebudget in het kader van dit programma omhoog naar € 45,1 mln, waarvan € 23,2 mln voor DHOD, € 8,6 Verslavingszorg en € 9 mln voor het uit programma 15 Wmo overgekomen onderdeel 'Geweld in afhankelijkheidsrelaties'. (Programma MO 2014, Bestedingsoverzicht Welzijn, Emancipatie, Jeugd en Volksgezondheid 2014 - [RIS 266350](#)).

Onderzoek/ publicaties

Kansenkaart sociaal domein (Rekenkamer Den Haag, november 2013): de [kansenkaart](#) is een instrument bij het beoordelen van bestuurlijke stukken over (delen van) het sociaal domein en bij het sturen op samenhang in het sociaal domein. Geeft focus op het uiteindelijke doel en maakt inzichtelijk welke verbindingen gelegd moeten worden om tot doel te komen. Uitgangspunt: alleen door het leggen van efficiënte verbindingen tussen de decentralisaties in het sociaal domein zijn bezuinigingsdoelstellingen haalbaar. Tevens is een leidraad gepubliceerd met achtergrondinformatie over de decentralisaties en voorbeeldvragen voor raadsleden.

Onderzoek luchtkwaliteit [Luchtkwaliteit in de stad](#) (Rekenkamer Den Haag, juni 2011)

Hierin zijn aanbevelingen opgenomen die gerelateerd zijn aan de uitvoering van het ‘Actieplan Luchtkwaliteit’ ([RIS 152993](#), 2007). Belangrijkste conclusie was dat het beleid als doel heeft ‘het waarborgen van de gezondheid’ van Hagenaars en bezoekers, maar dat de aangehouden Europese fijnstof-norm voor dat doel niet toereikend is. De aanbeveling was het luchtkwaliteitsbeleid te betrekken bij het gezondheidsbeleid met een rol voor de GGD daarin. In de actualisatie van het Actieplan ([RIS 257886](#), april 2013) is de extra maatregel “Gevoelige bestemmingen” opgenomen. De GGD-verkenning in dit kader zal voorjaar 2014 aan de raad worden gestuurd (bron: [RIS 270780](#), maart 2014).

Monitor gezondheid [GGD-monitor 2014](#) (Gemeente Den Haag, januari 2014)

Inzicht in de gezondheidssituatie van de Haagse bevolking. Nieuw is dat informatie over jeugd apart is gebundeld. Mensen met een sociaal-economische zwakke positie hebben gezondheidsachterstand en gezondheidsachterstanden zijn moeilijk terug te dringen. Geeft aanknopingspunten voor het gemeentelijk gezondheidsbeleid om gezondheidsachterstanden te verminderen. Verschijnt 1 keer per 4 jaar (verplichting [Wpg](#), art 2.b).

Monitor openbare geestelijke gezondheidszorg [OGGZ-monitor](#) (GGD Den Haag / Zuid Holland-West, augustus 2011)

Biedt inzicht in de aard en omvang van de problemen van sociaal-kwetsbare groepen, per gemeente in Haaglanden (uitgebracht in 2011 op basis van cijfers 2009, intentie is de monitor te herhalen).

Bewonersonderzoek Den Haag 2013 (de [Stadsenquête](#)): per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma’s wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. Hagenaars geven voor hun gezondheid gemiddeld een 7,4. Jongeren zijn het meest positief met een 7,9 en lage inkomensgroepen het minst met een 6,8. Daarnaast worden vragen gesteld over huiselijk geweld en over de GGD.

17. Verkeer

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 66,6		
lasten	€ 108,6		
saldo	-€ 42,1	verleend	€ 1,3

Actuele situatie

Mobiliteit en het autobezit zullen in Den Haag naar verwachting blijven toenemen. De oorzaken daarvan zijn de te verwachten groei van het aantal inwoners en het aantal arbeidsplaatsen en verandering in het gebruik van vervoersmiddelen. Bijna de helft van de Haagse huishoudens (46%) heeft geen auto. 30% van de verplaatsingen gebeurt lopend, 16% op de fiets, 17% met het openbaar vervoer en 37% met de auto. Van de verplaatsingen met de auto is 20% voor het woon- werkverkeer en 3% is zakelijk. Vrije tijd en boodschappen zijn goed voor 41% respectievelijk 21% van het autoverkeer. Zonder effectieve maatregelen zal het autogebruik tot 2020 met 24% toenemen en het fietsverkeer met 6% afnemen.¹³

Gemeentelijk beleid

Doel van het beleid is het waarborgen van de bereikbaarheid van Den Haag. De verwachte groei van het autoverkeer (zie hierboven) is moeilijk te faciliteren door ruimtegebrek (wegen en parkeren) en milieubelasting. Daarom wordt ingezet op het afleiden van de mobiliteitsgroei naar andere vervoerswijzen. De ambitie is het gebruik van de fiets tot 2020 met 30% toe te laten nemen (ten opzichte van 2010) en het gebruik van OV met 40% (ten opzichte van 2005). De topindicator voor dit programma kijkt naar de reistijden met de auto in de stad, het aantal buurten met een hoge parkeerdruk en de vervoerswijzen (in percentages) van Haagse burgers (auto, ov, fiets, lopen).

In 2014 wordt het lopende meerjarenprogramma Fiets ([RIS 181944](#)) afgerond (asfaltfietspaden en fietsenstallingen). Er wordt gewerkt aan het opwaarderen van een aantal tramlijnen naar RandstadRail niveau en het verbeteren van Parkeren + Reizen (P+R) voorzieningen bij Haagse stations. In de stad worden op verschillende plekken straten vernieuwd en er wordt geïnvesteerd in grote projecten als de Rotterdamse Baan en de Neherkade. In 2014 en 2015 worden de verkeerslichteninstallaties gekoppeld met Dynamische Route Informatie Panelen (boven de weg, 75 panelen) en aan de verkeerscentrale zodat deze in samenhang kunnen worden ingezet. Onder het programma valt verder ook het beleid voor parkeren (onder andere extra parkeerplaatsen en betaald parkeren)

In de Haagse nota mobiliteit 2010-2020 ([RIS 180672](#)) is het verkeersbeleid neergelegd. De beoogde verschuiving naar meer gebruik van fiets en ov moet worden bereikt met stappen op het gebied van ruimtelijke ordening, meer gebruik OV en fiets, efficiënter gebruik van de infrastructuur en mobiliteitssystemen en de uitbreiding en toevoeging van nieuwe weginfrastructuur.

Onderzoek/ publicaties

Onderzoek luchtkwaliteit [Luchtkwaliteit in de stad](#) (Rekenkamer Den Haag, juni 2011)

In dit onderzoek zijn aanbevelingen opgenomen die direct gerelateerd zijn aan de uitvoering van het 'Actieplan Luchtkwaliteit' ([RIS 152993](#), 2007). De rekenkamer beveelt aan het luchtkwaliteitsbeleid te betrekken bij het gezondheidsbeleid en hierin de GGD een rol te geven. De EU-norm voor fijnstof is niet toereikend voor de gezondheidsdoelstelling van het actieplan. Bij de ingezette maatregelen wordt daarnaast niet gerapporteerd over de relatie tussen prestatie, realisatie en effect. In de actualisatie van het Actieplan ([RIS 257886](#), april 2013) is de extra maatregel "Gevoelige bestemmingen" opgenomen. De GGD-verkenning in dit kader zal voorjaar 2014 aan de raad worden gestuurd (bron: [RIS 270780](#), maart 2014).

¹³ [RIS 180672](#), Haagse Nota mobiliteit 2010-2020, p. 17-21 en p. 22. Cijfers hebben betrekking op 2008.

[Doelmatigheidsonderzoek Parkeren](#) (Gemeente Den Haag, november 2013, [RIS 267093](#))

Conclusies zijn onder meer dat het invoeren van kentekensparkeren en integrale handhaving een flinke kostenbesparing op zou kunnen leveren. De opbrengsten zijn gegroeid en daarmee ook het saldo van de reserve parkeren. Aanbevolen wordt hier realistische bestedingsplannen voor te maken. Ook is gekeken hoe Rotterdam het parkeerbeleid uitvoert. In de begroting voor 2014 is afgesproken dat er binnen de reserve in totaal € 7,5 miljoen beschikbaar blijft voor de kosten van parkeren. Het resterende bedrag gaat naar de algemene middelen.

[Onderzoek naar de verkeersveiligheid in de stad Sturen op verkeersveiligheid](#) (rekenkamercommissie Den Haag, november 2006). De rekenkamercommissie deed onderzoek naar de maatregelen uit het verkeersveiligheidsplan 2003-2006 die tot doel hadden het aantal verkeersslachtoffers terug te brengen. De rekenkamercommissie concludeerde op basis van analyse van de drie maatregelen die samen 2/3 van het budget besloegen dat er geen aantoonbaar verband was met de beoogde effecten. Zo werden maatregelen toegepast op locaties waar in de voorgaande jaren geen enkel slachtoffer was gevallen.

[Doelmatigheidsonderzoek sociale veiligheid in het openbaar vervoer](#) (Gemeente Den Haag, juni 2009, [RIS 164925](#))

Het onderzoek laat zien dat het veiligheidsbeleid voor het openbaar vervoer, zowel in Den Haag als in Amsterdam en Rotterdam, bestaat uit een opeenstapeling van organisatorische, technische en communicatieve maatregelen. Daarbij is weinig bekend over het afzonderlijke effect ervan op de sociale veiligheid, ofwel over de doeltreffendheid van de specifieke maatregelen.

[Rekenkamerbrief second opinion onderzoek sociale veiligheid in het openbaar vervoer](#) (Rekenkamer Den Haag, december 2009)

De rekenkamer concludeerde dat de kwaliteit van het doelmatigheidsonderzoek (zie hierboven) voldeed aan de daaraan te stellen eisen en besloot geen verder onderzoek te doen. Wel constateerde de rekenkamer dat het college van B&W in zijn [beleidsreactie](#) (RIS 167152) op het onderzoeksrapport er aan voorbij ging dat het beleid tot dat moment onvoldoende effect sorteerde; de subjectieve veiligheid in trams lag nog onder het ambitieniveau en was lager dan het gemiddelde in de G4.

[Onderzoek ontwikkeling van mobiliteit in Nederland](#)

[Overwegend Onderweg](#) (CPB, 2008). In deze studie wordt een overzicht gegeven van de ontwikkelingen en veranderingen in de uithuisigheid en mobiliteit van Nederlanders. De volgende vragen staan daarbij centraal: Hoe heeft de mobiliteit van de Nederlandse bevolking zich gedurende de afgelopen decennia ontwikkeld? Welke maatschappelijke ontwikkelingen zijn daarop van invloed geweest? Welke verschillen zijn er tussen bevolkingsgroepen in uithuisigheid en mobiliteit? Welke beweegredenen zijn er voor het onderweg zijn? En hoe ervaren en beleven Nederlanders de dagelijkse mobiliteit?

[Bewonersonderzoek Den Haag 2013](#) (de [Stadsenquête](#))

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. Voor verkeer wordt gevraagd naar het gebruik van verschillende vervoersmiddelen en over de bereikbaarheid van Den Haag. Driekwart van de Hagenaars is tevreden over de fietsvoorzieningen in Den Haag, afgezien van de stallingsmogelijkheden waarover een kwart juist zeer ontevreden is (p. 170 en verder).

18. Wonen

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 16,3		
lasten	€ 40,8		
saldo	-€ 24,7	verleend	€ 1,6

Actuele situatie

De verwachting is dat Den Haag de komende decennia nog zal groeien in inwoneraantal. Van 514 duizend inwoners in 2015 naar 569 duizend in 2040¹⁴. De afgelopen decennia kon Den Haag groeien in uitleggegebieden (vooral de VINEX wijken). Deze ruimte is nog maar beperkt, de belangrijkste groei zal in de bestaande stedelijke omgeving gerealiseerd moeten worden. Bijdragen vanuit het Rijk aan stedelijke ontwikkeling lopen af per 2015 (Investeringsbudget stedelijke vernieuwing, periode 2010 tot en met 2014 € 115 mln, [RIS 175589](#), ‘ISV3 op hoofdlijnen’)¹⁵. De gemeente zoekt daarom naar nieuwe verdienmodellen om stedelijke ontwikkeling, en daarmee binnenstedelijke woningbouw, mogelijk te blijven maken. De gemeente bouwt zelf geen woningen en richt zich dus op het faciliteren en stimuleren van bouw door derden (ontwikkelaars, corporaties, particulieren).

Gemeentelijk beleid

Doelstelling voor het beleid is het realiseren van een aantrekkelijk stedelijk woonklimaat, met als kernpunten het realiseren van meer en betere woningen door nieuwbouw en verbetering, stadsvernieuwing. Er is aandacht voor duurzaamheid van woningen, voor rechtvaardige verdeling van woningen en handhaving om ongewenste situaties tegen te gaan. De doelstelling wordt concreet weergegeven in een streefcijfer voor het te realiseren aantal woningen. De afgelopen jaren is dit cijfer als gevolg van de tegenvallende economie en markt in twee stappen aangepast van 2500 woningen per jaar naar het realiseren van 1300 nieuwbouwwoningen en 200 toevoegingen aan de woningvoorraad anders dan nieuwbouw. Met aftrek van het verwacht aantal onttrekkingen (sloop/ samenvoeging) komt de doelstelling netto toevoeging sinds 2012 op 960 woningen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt onder meer het kleinschalig opdrachtgeverschap gestimuleerd, waarbij de ambitie is per jaar hiervoor 200 kavels uit te geven. Daarnaast wordt ingezet op het transformeren van leegstaande kantoren naar woningen (ambitie: 50.000 m2 per jaar).

De gemeente maakt periodiek ‘prestatieafspraken’ met de drie in Den Haag werkzame woningbouwcorporaties (2011: [RIS 180721](#)) waarin naast aantallen nieuw- en verbouw ook aandacht is voor thema’s als duurzaamheid en woningtoewijzing. In september 2013 stuurde de wethouder SVI een tussenrapportage aan de raad ([RIS 265095](#)). Dit tussenbericht geeft de stand van zaken weer over de gemaakte afspraken en is daarmee ook input voor overleg over nieuwe prestatieafspraken. Nieuwbouw blijft achter, terwijl er meer woningen worden gerenoveerd dan afgesproken. Corporaties stellen vooral in Zuid-West de vernieuwing uit, wat voor de gemeente reden is geweest in samenwerking met Vestia een Wijk Ontwikkelings Maatschappij (WOM Zuidwest B.V., [RIS 260202](#)) op te richten die de vernieuwing ter hand gaat nemen.

De kaders voor het woonbeleid zijn vastgelegd in de [woonvisie 2009-2020](#). Uitgangspunt is selectieve groei met extra aandacht voor midden- en hoge inkomensgroepen en daarnaast aandacht voor kwaliteit en duurzaamheid. In 2011 is dit beleid geactualiseerd met een [strategische agenda wonen tot 2014](#). Hierin wordt aangegeven dat het realiseren van de ambities bemoeilijkt wordt door de economische crisis. Doorstroming op de woningmarkt krijgt aandacht, waarbij verruiming van het aanbod voor lage middeninkomens essentieel wordt geacht.

¹⁴ CBS: regionale [bevolkingprognose](#) kerncijfers 2011-2040, [www.cbs.nl](#).

¹⁵ Zie ook programma 19 Ruimtelijke Ordening en Gebiedsontwikkeling. ISV valt onder dit programma. De middelen hieruit zijn echter van belang voor het kunnen realiseren van de woningbouwambities in programma 18 Wonen.

Jaarlijks wordt daarnaast in het Investeringsplan Stedelijke Ontwikkeling (IpSO) aangegeven wat de beleidsdoelen zijn voor de komende periode (korte en langere termijn), ook op het gebied van wonen. In het IpsO 2014 ([RIS 263532](#)) wordt aangegeven dat de focus ligt op het aantrekken en vasthouden van midden- en hogere inkomens. De kwaliteit staat centraal door meer onderscheidende woonmilieus te ontwikkelen en door de bouw voor verschillende groepen, zoals bijvoorbeeld studenten. Ook de huisvesting van lagere inkomens en van kwetsbare groepen heeft blijvende aandacht.

De gemeente zet met de Haagse Pandbrigade al een aantal jaren actief in op handhaving ‘achter de voordeur’ in de meest kwetsbare gebieden. Alle woningen worden eerst administratief onderzocht. Wanneer daar aanleiding voor is, volgt een bezoek aan huis. Gecontroleerd wordt op overbewing, onderhoud, brandveiligheid, GBA inschrijving, horeca- en milieuwetgeving en uitkeringsfraude. Het Jaarverslag Handhaving Bouwen en Wonen geeft een overzicht van de acties en resultaten van de Pandbrigade ([RIS 260736](#)).

Onderzoek/ publicaties

Onderzoek naar opbrengsten en kosten van woningbouw in uitleggebieden en binnenstedelijke locaties [Succesvol binnenstedelijk bouwen](#) (Economisch instituut voor de bouw, 2010): dit onderzoek vergelijkt 150 gemeentelijke grondexploitaties uit de periode 2004 – 2007. Conclusie is dat woningen in uitleggebieden gemiddeld een positief exploitatiesaldo van € 8000 euro hebben, terwijl binnenstedelijke locaties een tekort van € 10.000 tot € 40.000 (gemiddeld respectievelijk op bedrijventerreinen) laten zien per woning.

Bewonersonderzoek Den Haag 2013 (de [Stadsenquête](#))

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. Voor het programma wonen worden vragen gesteld over het graffiti-beleid. Ongeveer driekwart van de bewoners geeft aan dat graffiti en wildplakken in zijn of haar buurt niet voorkomt.

19. Ruimtelijke ordening en Gebiedsontwikkeling

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 220,2		
lasten	€ 278,2		
saldo	-€ 58,0	verleend	€ 11,8

Actuele situatie

De economie lijkt zich te herstellen na de crisis. Toch zijn de gevolgen voor de ruimtelijke ontwikkeling nog steeds fors. Het Economisch Instituut voor de Bouw geeft aan dat landelijk de woningbouwproductie sinds 2008 met 35% is afgenomen. In 2014 wordt nog een krimp van 7% verwacht. Daarna wordt het beeld voor de bouw weer gunstig, vooral in de woningbouw.¹⁶ In Den Haag heeft de crisis tot gevolg gehad dat de woningbouwproductie is gedaald van circa 2500 woningen per jaar tot 2009 naar 1000 in 2012 en 2000 in 2013. Vooral het aantal gebouwde koopwoningen is sterk gedaald, van circa 1500 per jaar tot 2008 naar 273 in 2013.¹⁷ Een actueel onderwerp in het kader van dit programma¹⁸ is de realisatie van een ‘Spuiforum’; nieuwe huisvesting voor het Nederlands Dans Theater, het Residentie Orkest en het Koninklijk Conservatorium ter vervanging van de bestaande gebouwen. Op 18 juli 2013 stemde de raad in met een investeringskrediet van € 181 miljoen voor dit project ([RIS 260021](#)). Op 31 oktober 2013 stelde de raad de benodigde wijziging van het bestemmingsplan voor het plan vast ([RIS 260921](#)) en werd een alternatief plan voor renovatie van de bestaande gebouwen verworpen (alternatief plan: [RIS 264907](#); vergelijking renovatie/ nieuwbouw: [RIS 265110](#)).

Gemeentelijk beleid

Doelstelling van het programma is te komen tot een duurzame groei en vitalisering van Den Haag. De belangrijkste prioriteiten zijn integrale gebiedsontwikkeling en het ontwikkelen van aantrekkelijk wonen, werken, recreëren en bereikbaarheid. Belangrijkste pijlers bij de uitvoering van het programma zijn het ontwikkelen van grote projecten, zoals het vernieuwen van het Centraal Station, de ontwikkeling van de Laakhavens tot woon- werkgebied en herontwikkeling van een aantal woonbuurten en het kantoren- en het woonbeleid ([Kantorenstrategie](#) en [Woonvisie](#)).

Binnen dit programma vallen ook de ‘omgevingsvergunningen’ (combinatie van onder andere wat voorheen de ‘bouwvergunning’ en ‘milieuvergunning’ was), inclusief de heffing van leges hierover, erfpacht en de precariobelasting (belasting voor zaken in de openbare ruimte zoals reclameborden) en het opstellen en vernieuwen van bestemmingsplannen.

In de Meerjaren Prognose Grondexploitaties (MPG) wordt jaarlijks gerapporteerd over risico-ontwikkeling op grondexploitaties en deelnemingen. Uit de rapportage blijkt hoeveel weerstandsvermogen voor grondexploitaties nodig is en of de hiervoor aanwezige buffer, de Reserve Grondbedrijf, groot genoeg is om de risico's op te kunnen vangen. De gemeente heeft door de crisis een minder actieve rol in de ontwikkeling van bouwgrond. In de [meerjaren prognose 2013](#) wordt aangegeven dat er desondanks nog 74 gemeentelijke grondexploitaties actief zijn, met een totaal verwacht saldo van € 256 miljoen negatief. Dit bedrag is weergegeven in ‘netto contante waarde’ (NCW): dit is het bedrag dat nu op een ‘spaarrekening’ gezet moet worden om het negatieve resultaat van de lopende grondexploitaties aan het einde van de looptijd te kunnen betalen. Dat bedrag is lager dan het uiteindelijke tekort, omdat over het ‘spaartegoed’ gedurende de looptijd van de grondexploitatie rente wordt ontvangen. De gemeente houdt hiervoor een ‘reservering negatieve plannen’ aan: er is daarmee dekking voor het genoemde tekort.

¹⁶ [Verwachtingen bouwproductie en werkgelegenheid 2014](#), Economisch Instituut voor de Bouw, januari 2014

¹⁷ Naar: den haag in cijfers (<http://denhaag.buurtmonitor.nl/default.aspx?quickstep/> selectie: woningen/nieuwbouwmonitor/nieuwbouw woningen/totale nieuwbouw).

¹⁸ Dit project valt ook onder het programma Cultuur.

Om de risico's op grondexploitaties te beheersen is de afgelopen jaren veel afgeschreven op de waarde van de grond. Die waarde is een inschatting op basis van de verwachte opbrengsten. Door de dalende prijzen voor woningen en de structureel veranderde kantorenmarkt dalen de verwachte opbrengsten. Eén van de mogelijkheden is dan het programma aan te passen zodat het meer marktconform wordt. Daarnaast kunnen oplopende tekorten in grondexploitaties worden aangevuld met extra bijdragen. Hierbij is de laatste jaren extra geld toegevoegd aan de reservering negatieve plannen. De grondprijs die de gemeente rekent is één van de factoren die een rol spelen in de rentabiliteit van grondexploitaties. In de grondprijzenbrief geeft het gemeentebestuur jaarlijks aan op welke wijze de grondprijzen worden bepaald ([RIS 260171](#), juni 2013).

Onderzoek/ publicaties

Onderzoek [Grip op grote projecten](#) (Rekenkamer Den Haag, januari 2010)

Dit onderzoek maakte duidelijk dat de gemeenteraad onvoldoende zicht had op het proces en de besluitvorming bij grote projecten en op zijn eigen positie in dat proces. Bij de beoordeling of de raad voldoende informatie had voor een goed zicht op grote projecten is uitgegaan van de 'Checklist Grote Projecten' (zie hieronder). De aanbevelingen 'verduidelijk het proces', 'zorg voor begrijpelijke informatie' en 'verbeter de risicoanalyses' zijn door de raad en het college overgenomen en hebben geleid tot de 'Griprapportages' die voor de grootste projecten worden opgesteld en geactualiseerd bij elke begroting of relevant besluitvormingsmoment.

Quick Scan Grote projecten: [Checklist Grote Projecten](#) (Rekenkamer Den Haag, februari 2009)

Als resultaat van de 'quick-scan' leverde de rekenkamer een 'checklist Grote Projecten' op. De checklist helpt om te weten of je als raadslid over de benodigde informatie beschikt om te besluiten over grote projecten. De checklist is op diverse beleidsterreinen toepasbaar. Het kan gelden voor infrastructuur, stedelijke ontwikkeling en sociale projecten. De informatie uit de checklist moet niet alleen inzicht geven in de doelen en scope van de grote projecten, maar ook in de planning, de kosten en de mogelijke risico's. De checklist is ook opgenomen in de folder 'Instrumenten voor de gemeenteraad'.

Doelmatigheidsonderzoek bouwleges (Gemeente Den Haag, [RIS 180410](#), 2011 en vervolg [RIS 252435](#), 2012)

Doel van dit onderzoek was na te gaan hoe de voorziening bouwleges structureel op orde gebracht kon worden (in verband met een structureel tekort). In 2012 is een vervolgonderzoek gedaan (zie voor meer informatie programma 22 Financiën).

Onderzoek naar grondexploitaties [Financiële situatie bij gemeentelijke grondbedrijven](#)

(Deloitte in opdracht van Rijksoverheid, VNG en IPO, december 2013).

Hierin wordt ingegaan op de financiële gevolgen van de crisis voor grondexploitaties en grondbedrijven van gemeenten. Ook komen de factoren aan de orde die van invloed zijn op toekomstige risico's, zoals de prijsbepaling van grond als onderdeel van de grondexploitaties.

Onderzoek naar sturen op maatschappelijke effecten bij grote projecten ([onderzoeksplan](#), Rekenkamer Den Haag). De rekenkamer doet onderzoek naar het sturen op de maatschappelijke effecten - het uiteindelijke beoogde doel - bij de uitvoering van grote projecten zoals de herontwikkeling van de Binckhorst of de herstructurering van Moerwijk Zuid in Den Haag Zuidwest. Het rapport van de rekenkamer verschijnt in 2014.

20. Milieu en Duurzaamheid

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 5,9		
lasten	€ 27,6		
saldo	-€ 21,8	verleend	€ 3,7

Actuele situatie

Klimaatdoelen

In het Kyoto-protocol zijn concrete klimaatdoelen afgesproken (1997, verlengd in 2012 in Doha India): het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen met 5,2% in de periode 2008-2012 ten opzichte van het niveau van 1990 en na de verlening tot 2020 naar 18% minder. Inzet van de Europese Unie (EU) is tot een vermindering van 30% te komen in 2020 ten opzichte van 1990. De EU stelt daarbij wel als voorwaarde dat dit internationaal gedragen wordt (anders is de doelstelling 20% vermindering). De EU probeert ook de '2 graden doelstelling' vastgelegd te krijgen: beperken van de opwarming van klimaat tot maximaal 2 graden ([website InfoMILL.nl](#)).

Het Nederlandse beleid sluit aan op de 20% doelstelling uit de EU ([Kabinetsbeleid klimaataanpak](#), juni 2011). Nederland pleit binnen de EU voor een reductiedoelstelling van 40% ([Klimaatagenda](#), Ministerie IenM, oktober 2013).

Duurzaamheid

In september 2013 hebben 47 organisaties in Nederland (waaronder overheden) een akkoord gesloten over duurzame energie. Belangrijkste doelen: daling van het energiegebruik met 1,5% jaarlijks en groei van de productie van groene energie van 5% nu tot 16% in 2023 ([Energieakkoord](#), Sociaal Economische Raad). Gemeenten kunnen een ondersteuningsprogramma aanvragen voor het stimuleren van lokale duurzame energie-initiatieven (zie voor meer informatie over deze regeling: [website VNG](#)).

Gemeentelijk beleid

Den Haag wil de kwaliteit van de leefomgeving in stand houden met het programma Milieu en Duurzaamheid, wat een directe relatie heeft met gezondheid en de kwaliteit van de natuur. Den Haag wil in 2040 een CO2-neutrale stad te zijn (bijdrage Klimaatdoelen). Daarnaast wordt gewerkt aan luchtkwaliteit, geluidsoverlast, bodembeheer en -sanering, externe veiligheid (veiligheid bij het vervoer van gevaarlijke stoffen), milieueducatie en het verlenen en handhaven van milieuvergunningen. Beleidskader is de nota 'Op weg naar een duurzaam Den Haag' ([RIS 165334](#), juni 2009). Inzet is een integrale benadering van de duurzaamheidsopgave, met het bundelen van het onderwerp 'duurzaamheid' rond de thema's Energie, Stedenbouw, Mobiliteit, Openbare Ruimte, Internationale stad en Duurzame gemeentelijke organisatie. Maatregelen zijn het uitbreiden van stadsverwarming, het energiezuiniger maken van bestaande woningen en de participatie van bedrijven in het duurzaamheidsbeleid.

Op initiatief van de raad wordt gewerkt aan de [Haagse Voedselstrategie](#). Doel is te komen tot een impuls voor ruimtelijke ontwikkeling en kleinschalige economie, een betere gezondheid en een groenere stad. Uitgangspunt is dat de gemeente alleen faciliteert, initiatieven komen uit de stad.

Het Actieplan Luchtkwaliteit ([RIS 152993](#), 2008) zet in op vermindering van de uitstoot van NO2 en fijnstof. Doel is het voldoen aan de wettelijke (EU) norm in 2015. Hiervoor worden verschillende maatregelen ingezet die zich vooral richten op het verkeer. Schonere auto's, een milieuzone voor vrachtwagens en het stimuleren van andere vervoersmethoden zijn enkele maatregelen uit het plan. De rekenkamer deed onderzoek naar de effectiviteit van het actieplan, op basis waarvan aanvullende maatregelen zijn genomen (zie hieronder).

In 2013 is de [stichting Duurzaam Den Haag](#) gestart als etalage, podium, makelaar en 'ontzorgger' op het gebied van duurzaamheid. Het is ook het loket voor burgers en bedrijven over dit onderwerp.

Milieuvergunningen (wetgeving: Wabo/ milieu, bodembescherming, geluidhinder en luchtkwaliteit) worden sinds 2013 verstrekt door de Omgevingsdienst Haaglanden (Gemeenschappelijke regeling met 9 gemeenten).

Onderzoek/ publicaties

Onderzoek luchtkwaliteit [Luchtkwaliteit in de stad](#) (Rekenkamer Den Haag, juni 2011)

Hierin zijn aanbevelingen opgenomen die gerelateerd zijn aan de uitvoering van het ‘Actieplan Luchtkwaliteit’ ([RIS 152993](#), 2007). Belangrijkste conclusie was dat het beleid als doel heeft ‘het waarborgen van de gezondheid’ van Hagenaars en bezoekers, maar dat de aangehouden Europese fijnstof-norm voor dat doel niet toereikend is. De aanbeveling was het luchtkwaliteitsbeleid te betrekken bij het gezondheidsbeleid met een rol voor de GGD daarin. In de actualisatie van het Actieplan ([RIS 257886](#), april 2013) is de extra maatregel “Gevoelige bestemmingen” opgenomen. De GGD-verkenning in dit kader zal voorjaar 2014 aan de raad worden gestuurd (bron: [RIS 270780](#), maart 2014).

Doelmatigheidsonderzoek ‘Duurzaam inkopen’ (Gemeente Den Haag, juli 2013, [RIS 260908](#))

Het college nam de aanbeveling over. Onder meer: verstevig de regierol van de Bestuursdienst op het gebied van (duurzaam) inkopen. Koppel duurzaamheidsbeleid en inkoopbeleid en maak niet een apart beleid “duurzaam inkopen”.

Onderzoek mogelijkheden rendabel energie besparen [Energiebesparing voor een duurzame energievoorziening](#) (CE-Delft, mei 2013)

Ongeveer 20% van het energiegebruik in Nederland kan rendabel bespaard worden. De helft daarvan kan in 2020 gerealiseerd zijn. Het onderzoek laat zien waarom veel mogelijkheden tot besparing nu niet benut worden en biedt voorstellen voor een pakket aan slimme, effectieve beleidsinstrumenten (ook voor lokale bestuurders) om dit potentieel te realiseren.

21. Citymarketing en Internationale stad

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 3,5		
lasten	€ 23,0		
saldo	-€ 19,5	verleend	€ 3,9

Gemeentelijk beleid

Het doel van het citymarketingbeleid is het aantrekken van bewoners, bezoekers, bedrijven en instellingen en het vergroten van de stadstrots. Concreet doel is het laten toenemen van het aantal buitenlandse hotelgasten en overnachtingen. Streefcijfers hiervoor zijn 325.000 hotelgasten met in totaal 549.750 overnachtingen te realiseren in 2017. In 2012 werden deze cijfers al ruimschoots gehaald met 319.000 toeristen uit het buitenland die hier in totaal 613.000 nachten sliepen.¹⁹ Den Haag profileert zich als stad van Vrede en Recht, met het versterken van de stad als vestigingsplaats voor internationale organisaties als speerpunt. De gemeente werkt daarin samen met het Rijk. Den Haag had in 2013 95 niet gouvernementele organisaties op het terrein van vrede, recht, veiligheid en mensenrechten. Doel is dit aantal te laten stijgen (110 in 2017). Den Haag zet actief in op het aantrekken van evenementen, zoals het WK Hockey in 2014 en de Nuclear Security Summit, die in maart 2014 in Den Haag werd gehouden.

De [Citymarketingvisie 2011-2015](#) vormt de basis voor het positioneren van Den Haag als ‘Internationale stad van Vrede en Recht’. De gemeente werkt in de uitvoering samen met onder anderen onderwijsinstellingen, projectontwikkelaars en horeca- en vrijetijdsondernemers.

Het Investeringsprogramma Internationale Stad zet in op het versterken van de kennis infrastructuur: een impuls voor een aantal Haagse academische leerstoelen, het stimuleren van het [The Hague Institute for Global Justice](#) en het geven van impulsen aan innovatieprojecten in het kader van het Europese R&D- en innovatieprogramma Horizon 2020. Projecten worden hierbij uitgevoerd onder de vlag van [The Hague Security Delta](#), een samenwerkingsverband tussen verschillende instellingen en bedrijven op het gebied van veiligheid. Ook wordt geïnvesteerd in het realiseren van nevenvestigingen van de universiteit Leiden, faculteit Campus Den Haag, waaronder de hoofdvesting in de Schouwburgstraat en de nieuwbouw van het University College op het Anna van Buerenplein (bij Centraal Station).

Den Haag is in EU verband lid van het [Comité van de Regio's](#) en het dagelijks bestuur van [Eurocities](#). Deze netwerken worden ingezet om specifiek Haagse Europese doelen te bereiken, zoals het behoud van Europese subsidies (zie ook: update EU agenda, [RIS 269135](#)). Er is ook overleg met andere VN steden over mogelijke samenwerking (Genève en Wenen).

Onderzoek/ publicaties

Onderzoek naar subsidies [Van uitgaven naar uitkomsten](#) (Rekenkamer Den Haag, december 2011)

Uit een onderzoek naar de subsidies verleend in 2009 blijkt dat niet altijd duidelijk is met welk beleidsdoel subsidies worden verleend. Ook heeft de gemeente weinig zicht op de bereikte resultaten. Veelal is er alleen zicht op de besteding van het geld en de geleverde prestaties, maar niet op de kwaliteit daarvan en in hoeverre het beoogde effect er ook mee wordt bereikt. Den Haag gaf in 2009 meer dan 400 miljoen uit via subsidies. De rekenkamer pleit onder meer voor meer duidelijkheid over het te bereiken beleidsdoel en een betere evaluatie en het invoeren voor subsidiearrangementen, waarbij de mate van verantwoording wijzigt naarmate het bedrag hoger wordt. In februari 2014 is de nieuwe Algemene Subsidie Verordening vastgesteld. Hierin is het systeem van subsidiearrangementen overgenomen.

¹⁹ Doelstelling 2017 en realisatie 2012 conform Programmabegroting 2014-2017, p. 32: topindicator Citymarketing en Internationale stad.

Overzicht verstrekte subsidies [Subsidieregister](#) (Gemeente Den Haag, jaarlijks): de gemeente publiceert sinds 2013 een overzicht van verstrekte subsidies op internet. In dit subsidieregister is opgenomen in het kader van welk begrotingsprogramma en welke doelstelling een subsidie is toegekend. In het subsidieregister is geen informatie opgenomen over behaalde doelen of effecten. Het college heeft wel toegezegd de resultaten van de meest recente evaluaties en de wijze waarop geëvalueerd wordt op te nemen, dit is nog niet doorgevoerd (stand overzicht 2013).

Bewonersonderzoek Den Haag 2013 (de [Stadsenquête](#))

Per onderwerp, gegroepeerd naar begrotingsprogramma's wordt bewoners gevraagd naar hun mening en informatie over gedrag, deelname en gebruik van voorzieningen. Bij dit begrotingsprogramma wordt aan Hagenaars gevraagd wat ze vinden van de Binnenstad. 13% vindt de binnenstad aantrekkelijker geworden, 30% vindt dat het minder aantrekkelijk is geworden.

22. Financiën

kengetallen financieel (x 1 miljoen)			
begroting 2014		subsidie 2013	
baten	€ 1.238,0		
lasten	€ 213,0		
saldo	€ 1.025,0	verleend	geen

NB: de algemene uitkering uit het gemeentefonds (€ 0,8 miljard) wordt op dit programma geboekt.

Gemeentelijk beleid

De gemeente stelt zich ten doel dat ‘het Huishoudboekje op orde’ is, en dat Den Haag zich in de top drie van grote gemeenten met de laagste woonlasten bevindt.

Onder dit programma vallen de (lange en korte) geldleningen van de gemeente, de activa financiering, de beleggingen en aandeelhouderschappen, de gemeentelijke belastingen (Onroerend Zaak Belasting (OZB), hondenbelasting, toeristenbelasting etc.) en kwijtschelding daarvan, en de compensatieregeling voor startende ondernemers. De OZB is in de afgelopen collegeperiode verlaagd. Voor woningen is dit in totaal 10% omlaag gebracht, het gebruikersdeel van niet-woningen is met één derde deel verminderd. Door de groei van de stad is het totaal aan inkomsten uit OZB wel gestegen.

Onderzoek/ publicaties

[Onderzoek naar doelstellingen en resultaten begrotingsprogramma's Meten is weten?](#) (Rekenkamer Den Haag, december 2013). De rekenkamer vergeleek doelstellingen uit begroting met resultaten uit de jaarverslagen van de gemeente en richtte zich daarbij vooral op de ‘topindicatoren’, bestuurlijke kengetallen die sturingsinformatie zouden moeten leveren over begrotingsprogramma's. De rekenkamer concludeerde dat de topindicatoren werken, maar ook beter kunnen worden toegepast. Ze worden bijvoorbeeld tussentijds te vaak aangepast, waardoor resultaat en doelstelling niet meer vergelijkbaar zijn. Bij een vergelijking tussen de overige doelstellingen en resultaatmeldingen (paragrafen ‘wat gaan we daarvoor doen’ en ‘wat hebben we daarvoor gedaan’ uit begroting en jaarverslag) blijkt dat veel gepresenteerde resultaten niet terug te voeren zijn op een doelstelling en dat op veel doelstellingen in de jaarverslagen niet meer wordt teruggekomen. Over effecten van het beleid (‘wat hebben we bereikt’) wordt weinig tot geen informatie gegeven.

[Rekenkamerbrief Treasury](#) (Rekenkamer Den Haag, juni 2012)

De rekenkamer onderzocht de treasury-functie en concludeerde dat meer aandacht nodig is voor risico's van het beheer van het gemeentegeld. Ook oordeelde de rekenkamer dat de onderbouwing van een in 2011 aangegane langdurende renteswap onvoldoende was. Leningen, uitzettingen en rente-instrumenten krijgen ondanks het grote financiële belang nog weinig aandacht van de raad. Aanbevelingen zijn de balans te verkorten (minder lenen en minder uitzetten, zodat flexibiliteit toeneemt en complexiteit afneemt), en het risicomanagement en de informatievoorziening te verbeteren. Naar aanleiding van het onderzoek is de verplichte paragraaf Financiering in begroting en jaarverslag verbeterd en informeert het college de raad jaarlijks over het gemeentelijk financieringsprogramma en de onderbouwing daarvan.

[Indicatoren voor de financiële positie van Nederlandse gemeenten](#) (Rekenkamer Metropool Amsterdam, 2013)

De analyse is een eerste poging overzichtelijke indicatoren te ontwikkelen waarmee kan worden geregistreerd of de gemeente in financieel zwaar weer dreigt te komen. Het COELO becijferde dat de inkomsten van alle gemeenten samen vanwege de geplande rijksbezuinigingen en de komende decentralisaties in 2017 in vergelijking met 2013 zullen zijn afgenomen met 6 miljard.

[Digitale gemeente-atlas](#) (Centrum voor onderzoek van de economie van lagere overheden, Rijks Universiteit Groningen (COELO), 2014)

Kaart met overzicht van gemeentelijke tarieven (OZB, rijbewijs, dakkapel etc.). Op de website van [COELO](#) zijn meer rapporten te vinden over de economie en financiën van gemeenten.

[Doelmatigheidsonderzoek Afvalstoffenheffing](#) (gemeente Den Haag, september 2010, [RIS 175320](#)). Op verzoek van de raad is onderzoek gedaan naar de effectiviteit en efficiency van de werkwijze rond de afvalstoffen. De verhouding tussen de vaste en variabele kosten blijkt gewijzigd (door aanbesteding zijn variabele kosten gedaald), en ook de verhouding tussen de aantallen 1-, resp. 2- en 3-en-meer-persoonshuishoudens zijn veranderd.

Doelmatigheidsonderzoeken Bestemmingsreserves (Gemeente Den Haag, respectievelijk 2010 en 2012). In **deel 1** zijn de bestemmingsreserves doorgelicht op onder meer mogelijke vrijval in de categorie “overige bestemmingsreserves” (maart 2010, [RIS 171508](#)); in **deel 2** is mogelijke vrijval in de categorie expliciet langjarige bestemmingsreserves (september 2010, [RIS 175081](#)) onderzocht; **deel 3** betrof de effectiviteit en efficiency van het instrument bestemmingsreserves (april 2011, [RIS180320](#)). De doorlichting op nut en noodzaak zal periodiek plaatsvinden.

Bij het **Vervolgonderzoek bestemmingsreserves** (september 2012, [RIS 251581](#)) bleek het aantal reserves sterk gedaald en het vormen van nieuwe reserves wordt kritisch getoetst met als uitgangspunt ‘nee, tenzij’.

Doelmatigheidsonderzoeken bouwleges (Gemeente Den Haag, respectievelijk 2011 en 2012). Bouwleges worden geheven op aanvragen voor bouwen, sloopvergunningen etc. Onderzocht werd hoe de bouwleges structureel op orde te brengen, er was namelijk sprake van een tekort ([RIS 180410](#)).

In het **Vervolgonderzoek bouwleges** ([RIS 252435](#)) is nagegaan of de aanbevelingen zijn uitgevoerd en hoe de kosten, de baten en andere kengetallen zich hebben ontwikkeld, en welke maatregelen nodig zijn om de voorziening bouwleges in 2014 weer positief te laten zijn, dit is onder andere een tariefsverhoging van 10% per 1 januari 2013.

Rekenkamerbrief Wet Houdbare Overheidsfinanciën (Rekenkamer Utrecht, mei 2013). De wet Houdbare Overheidsfinanciën vraagt om scherpe sturing door de overheid op het begrotingstekort (EMU-saldo) en de overheidsschuld (EMU-schuld). De Rekenkamer van Utrecht beveelt aan de sturing op EMU-saldo en EMU-schuld te verbeteren, bijvoorbeeld door voor de gemeenteraad sturingsmogelijkheden in stelling te brengen. De gemeenteraad zal zich, bij investeringsbeslissingen, méér rekenschap moeten geven van de ruimte die het EMU-saldo toelaat.